

HILLBILLYSUOMEA JA VERENPERINTÖÄ.

Etnisen identiteetin rakentumisesta Jingo Viitala Vachonin (1918-2009) kirjallisessa ja musiikillisessa tuotannossa.

Turun yliopisto

Historian, kulttuurin ja

taiteiden tutkimuksen laitos

Kulttuurihistoria

Pro gradu -tutkielma

Jari Nikkola

Marraskuu 2014

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

NIKKOLA, JARI: Hillbillysuomea ja verenperintöä. Etnisen identiteetin muodostumisesta Jingo Viitala Vachonin (1918-2009) kirjallisessa ja musiikillisessa tuotannossa.

Tutkielma, 73 s., 1 liites.

Kulttuurihistoria

Marraskuu 2014

Tutkimus perehtyy toisen amerikansuomalaisen sukupolven etnisen identiteetin muutoksiin 1930-luvun pula-ajan Pohjois-Michiganissa Jingo Viitala Vachonin (os. Jenny Maria Viitala) kirjallisen ja musiikillisen tuotannon kautta. Pääpaino on Michiganin yläniemekkeen Kuparisaaren alueen suomalaisyhteisöjen elämässä ja tarinoissa.

Pohjalaisille vanhemmille vuonna 1918 Michiganin Toivolan kylässä syntynyt Vachon eli nuoruuttaan Yhdysvalloissa aikana, jolloin USA rajoitti voimakkaasti uusien siirtolaisten tuloa maahan. Tämä heijastui Vachonin etnisyyteen ja identiteettiin selvästi. Mukaan tulivat yleisamerikkalaiset vaikutteet sekä vaikuttimet muilta etnisiltä ryhmiltä siirtolaisaallon Suomesta tyrehdyttyä lähes kokonaan.

Voimakkaimmin muutosta rakennettiin koulussa, jossa Vachon oppi toisen pääkielensä, englannin. Uuden kielen oppimisen kautta amerikkalaisen populaarikulttuurin ja radion merkitys etnisen identiteetin rakentajana oli hänen tapauksessaan voimakas. Samoin kansakäyminen monietnisen ympäristön kanssa tuli yhteisen kielen kautta maahanmuuttajasukupolvea helpommaksi.

Alkuperäislähteinä työssä käytetään Vachonin kolmea 1970-luvulla julkaistua omaelämäkerrallista kirjaa sekä 1980-luvulla tehtyjä haastatteluaineistoja ja kenttänauhoituksia. Primäärilähteitä on taustoitettu Vachonista tehdyllä dokumentaarisella aineistolla sekä Kuparisaaren alueen monietnistä historiaa kuvaavilla historiallisilla teoksilla.

Tutkimuksen perustella amerikansuomalaisuutta tulisi tutkia jatkossa paitsi suomalaisuuden myös amerikkalaisuuden ja monikulttuurisuuden näkökulmista aiempaa moniulotteisemman kokonaiskuvan saamiseksi.

Asiasanat: amerikansuomalaiset, siirtolaisuus, etninen identiteetti, musiikki, kirjallisuus, ruokakulttuuri, koulutus, monikulttuurisuus

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto

1.1	Mysteeri nimeltä Jingo Viitala Vachon	1
1.2	Tutkimustilanne: siirtolaisuuden historiasta etnisyyden tutkimukseen	2
1.3	Etnisyys ja etninen identiteetti interaktiivisina muutosprosesseina	6
1.3.1	1990-luvun uusi tulkinta etnisyydestä ja etnisestä identiteetistä	6
1.3.2	Tärkeimmät tukikäsitteet	9
1.4	Aineiston esittely: kirjat, haastattelut ja kenttänauhoitukset	10
1.4.1	Primäärilähteet ja kontekstualisoivat lähteet	10
1.4.2	Kirjat omaelämäkerrallisina lähteinä	11
1.4.3	Haastattelut ja kenttänauhoitukset musiikillisina lähteinä	13
1.5	Tutkimuskysymykset ja metodi	14

2. Leimaantumista ja joukkohenkeä: suomalaisuus osana suurta siirtolaisuuden vuosisataa 1820-1924

2.1	Uusi ja vanha siirtolaisuus USA:ssa vuosisadan vaihteessa	17
2.2	Kaivosyhteisöjen alaspainetut suomalaiset	20
2.3	Vetäytyminen omiin oloihin asutustiloille	23

3. Lapsuuden ja nuoruuden Toivola amerikansuomalaisuuden kategorioina

3.1	Toivola monoetnisenä ympäristönä: plussia ja miinuksia	25
3.2	Sisäisiä hierarkioita Toivolassa	28
3.2.1	Maalaiset ja kaupunkilaiset	28
3.2.2	Köyhät ja rikkaat	30
3.2.3	Suomalaiseksi kieltä oppimalla: ”Spiegelin Jussi” ja muita ottopoikia maailmalta	32
3.3	Toisen sukupolven näköaloja	34
3.3.1	Vanhan maan suomalaiset ja Amerikassa syntyneet suomalaiset	34
3.3.2	Suomesta finglishiksi	36

4. Kohtaamisia Kuparisaaren laajemmassa yhteisössä

4.1 1900-luvun alun Kuparisaari monikulttuurisena kontaktialueena	38
4.2 ”Jos puhuit sanankin suomea, jouduit jälki-istuntoon”: siirtolaislasten amerikkalaistamisesta Misery Bayn koulussa	41
4.3 PASTYA, matolaatikkoa ja kalanpääkeittoa: ruokatavat yhdistävät ja erottavat etnisiä ryhmiä	45

5. Muuttuva siirtolaismusiikki osana amerikansuomalaista etnistä identiteettiä

5.1 Äidillä kantele, tyttäreillä kitara: suomalaisesta siirtolaismusiikista amerikansuomalaiseen musiikkiin	50
5.2 Ainoa suomalainen hillbillylaulaja? Radio tuo countrymusiikin Toivolaan	55
5.3 Oma laulutuotanto amerikansuomalaisuuden kommentaarina: tapaus Finn from Ispeming	58

6. Lopuksi: muuttuva suomalaisuus, muuttuva amerikkalaisuus

6.1 Maahanmuuttajakulttuurista etniseen amerikansuomalaisuuteen	63
6.2 Aiheita jatkotutkimukselle	66

LÄHTEET	69
----------------	----

LIITTEET

1. JOHDANTO

1.1 Mysteeri nimeltä Jingo Viitala Vachon

Tämän pro gradu -tutkimuksen syntyvaiheet liittyvät kiinteästi suomalaisen populaarikulttuurin ja amerikansuomalaisen siirtolaiskulttuurin risteymäkohtaan. Rockmuusikko J. Karjalaisen julkaistua kolmannen amerikansuomalaisia lauluja sisältäneen albuminsa *Polkabilly Rebels* vuonna 2010 amerikansuomalaisuus vaikutti olevan kaikkien kulttuurialan ihmisten huulilla. Karjalaisen onnistui löytää aiheeseen elävä ja kiinnostava lähestymistapa mikä näkyi myös esitysten suosiossa. Etenkin trilogiansa päätösvaiheessa Karjalainen oli lähinnä marginaaliseksi luettavalla aihepiirillään erittäin suosittu konserttiesiintyjä ja myös levyt menestyivät odotuksia paremmin kaupallisilla markkinoilla.

Kiinnostavaksi J. Karjalaisen musiikkiprojektin teki kolmannen levyn yhteydessä esitelty Jingo Viitala Vachonin tapaus. Neljä *Polkabilly Rebels* -albumin kappaleista oli Karjalaisen mukaan Vachonin repertuaarista levyille valittuja. Nämä neljä esitystä olivat nimeltään *Siantappolaulu*, *Teksasin keltaruusu*, *New Orleansin tappelu* ja *Wabash Cannonball*. Vachoniin liittyvät esitykset olivat jo sinällään kiinnostavia; ne eivät yllättäen toistaneet varhaiseen amerikansuomalaiseen musiikkikulttuuriin yleensä liitettyä lähtömaan kuplettiperinteen kaavaa vaan olivat jo tukevammin kiinni uuden maan traditioissa, vanhaa suomalaista perinnettäkään kuitenkaan täysin hylkäämättä. Suomalaiset vaikutteet yhdistyivät esityksissä kuin huomaamatta amerikkalaiseen countrymusiikin perinteeseen.

Asetelma oli selvä. Oli otettava selvää minkälaisissa kulttuurisissa olosuhteissa ja historiallisessa muutosprosessissa tällainen eklektinen kulttuuristen ja sosiaalisten vaikuttimien kokoelma voisi koostua. Ja mitä ihmettä oli Karjalaisen levyn nimessä mainittu polkabilly? Oliko se Karjalaisen taiteellisen mielikuvituksen tuotetta Lännen Jukka -hahmon tapaan vaiko potentiaalinen johtolanka jollekin tutkimuksellisesti merkittävälle aiheelle? Kuka ylipäänsä oli tämä mystinen Jingo Viitala Vachon? Tämä

tutkimus on tuon prosessin eräänlainen loppuraportti ja pyrkimys vastata kaikkiin edellä mainittuihin kysymyksiin sekä henkilökohtaisella että akateemisella tasolla.

1.2 Tutkimustilanne: siirtolaisuuden historiasta muuttuvan etnisyyden tutkimukseen

Turun yliopiston historian oppiaineilla on pitkät tutkimusperinteet Suomesta Pohjois-Amerikkaan suuntautuneelle muuttoliikkeelle ja Pohjois-Amerikkaan pysyvästi asettuneelle suomalaistaustaiselle siirtolaiskulttuurille. Nykymuotoisen tutkimusperinteen alkusanat lausuttiin 1970-luvulla kolmen alalle sittemmin vakiintuneen tutkijan väitöskirjatöiden myötä. Reino Kero avasi pelin paneutumalla suomalaisten siirtolaisten maastamuuton sosiaalisiin ja taloudellisiin taustasyihin vuonna 1974. Vuonna 1978 oli vuorossa Auvo Kostainen, joka työssään perehtyi amerikansuomalaisen radikaalin työväenliikkeen syntyhistoriaan USA:ssa. Vuotta myöhemmin väitteli Keijo Virtanen, joka paneutui väitöksessään amerikansuomalaisten siirtolaisten paluumuuton syihin ja seurauksiin.

Laajamittainen tutkimuskiinnostus Pohjois-Amerikan siirtolaisuutta ja varhaista amerikansuomalaista siirtolaiskulttuuria kohtaan oli seurausta useasta taustatekijästä. Suomi oli 1960- ja 70-lukujen tilanteessa uuden maastamuuttoilmiön kohdemaana. 1800-luvun lopun ja 1920-luvun puolivälin välisen ajan ”klassisesta amerikansiirtolaisuuden aikakaudesta”¹ poiketen maastamuutto kohdistui nyt etenkin Ruotsiin. Tätä massamuutoista muuttoliikettä ymmärtämään ja analysoimaan tarvittiin uusia instituutioita. Samalla oli myös mahdollisuus vertailla kahden suuren Suomea ravistelleen muuttoliikkeen olemuksia ja eroavaisuuksia. Aihetta palvelemaan perustetuista instituutioista merkittävimpana voidaan pitää Turun yliopiston yleisen historian oppiaineen yhteydestä toimintansa aloittaneen Siirtolaisuusinstituutin lanseeraamista omana itsenäisenä yksikkönään vuonna 1974. Ajankuvalla tyypillisesti Siirtolaisuusinstituutti aloitti Pohjois-Amerikkaan (USA, Kanada) ja Australiaan kohdistuneen ”kaukosiirtolaisuuden” tutkimuksen parissa ja teki lisäksi selvityksiä

¹ Ks. esim. Kero 1996, 1997

suomalaisesta maastamuutosta sekä raportoi säännöllisesti maansisäisistä muuttoliikkeistä (maassamuutto).

Toinen varhaista tutkimusbuuria selittänyt tekijä voidaan löytää USA:n ja Suomen välisistä ystävyys-suhteista. Kylmän sodan tilanteessa Suomi halusi ylläpitää hyviä suhteita paitsi niin sanottuun itäblokkiin myös Yhdysvaltoihin eräänlaisena idän ja lännen välisenä sitoutumattomana, mutta molempia osapuolia kunnioittavana rajamaana, mikä näkyi ajoittaisina heijastuksina alan tutkimustoiminnassakin. Vuonna 1976 USA:n itsenäisyysjulistuksen 200-vuotisjuhlan kunniaksi julkaistu artikkelikokoelma *Old Friends, Strong Ties*² on tästä ulottuvuudesta hyvä esimerkki nimeään ja korkeimman virkamiestason tervehdyksiä sisältävää antiaan myöten. Varsinaisessa sisällössään kirja tekee laajalla skaalalla katsauksia esimerkiksi varhaisten suomalaissiirtolaisten rooliin USA:n varhaisimman eurooppalaisperäisen asutuksen, eli Delawaren alueen asuttamisessa, siirtolaisuuden myöhempiin sukupolviin sekä esimerkiksi suomalaisen kulttuurin asemaan USA:ssa yleisesti kyseisenä ajanjaksona.

USA:n ja Suomen hyvät suhteet olivat keskiössä myös arkisemmassa tutkimushistoriassa, jossa suomalaisten ja pohjoisamerikkalaisten alan tutkijoiden välille syntyi 1970- ja 80-lukujen aktiivisina vuosina vahva ja edelleen toiminnassa oleva yhteistoimintaverkosto. Tämän yliatlanttisen verkoston näkyvin aikaansaannos on Minnesotan Duluthissa vuonna 1974 aloitettu alan konferenssi-instituutio FinnForum. FinnForum on tärkein kohtaamispaikka ja keskusteluareena alan tutkimukselle sekä suomalaisesta että pohjoisamerikkalaisesta näkökulmasta. Huhtikuussa 2014 FinnForum järjestettiin kymmenennen kerran, kohteena tällä kertaa Houghtonin ja Hancockin pikkukaupungit Pohjois-Michiganin ”Kuparisaaren” (”Copper Country”) vanhoilla suomalaisalueilla.³

² Niitemaa et al., 1976

³ Osallistuin tapahtumaan Siirtolaisuusinstituutin edustajana. Samalla konferenssin yhteydessä avautui mahdollisuus tutustua Kuparisaaren alueeseen omakohtaisesti Hancockissa, Houghtonissa ja Calumetissa.

Jos Turun yliopistolta ponnistaneet 1970- ja 80-lukujen suomalaiset tutkijaklassikot edustivat historia-aineita taustoiltaan, tältä osin suomalaisten ja pohjoisamerikkalaisten tutkijoiden välillä oli selkeitä eroavaisuuksia. Useimmiten toisen tai kolmannen sukupolven amerikansuomalaiset juuret omanneet amerikkalaiset tutkijat tulivat suuremmalla vaihtelulla eri oppiaineiden piiristä. Alalle vakiintuneista tutkijoista Arnold Alanen edustaa kulttuurimaantieteen tutkimussuuntaa, Peter Kivisto sosiologiaa, Marianne Wargelin kulttuurintutkimusta ja Jon Saari historiaa. FinnForumien perustajajäsenistä Douglas Ollila tuli historian oppiaineesta ja virolaissyntyinen Matti Kaups maantieteen saralta. Muista alalle vakiintuneista nimistä Yvonne Lockwood tuli folkloristiikan parista.

Folkloristiikka on kiinnostava tutkimusala Pohjois-Michiganin ja muiden vanhojen USA:n suomalaisalueiden historian tutkimuksessa muutenkin. Alan yhdysvaltalaiset tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota alueiden yleisamerikkalaisuutta haastavaan monietniseen kulttuuriin ja osanneet taitavasti nähdä myös suomalaisen siirtolaiskulttuurin jäljet osana sitä. Tämän suuntauksen lähtökohdat luotiin pohjoisamerikkalaisen folkloristiikan ”isäksikin” mainitun Richard Dorsonin tutkimuksessa *Bloodstoppers And Bearwalkers. Folk Traditions Of Michigan’s Upper Peninsula*, johon Dorson avustajineen haastatteli alueen etnisiä ryhmiä ja keräsi näiltä erilaisia arkeen, etniseen kulttuuriin ja tapoihin liittyviä kansantarinoita. Suomalaisille omistettiin teoksessa oma kappaleensa. Dorsonin apuna keräysprojektissa ja käännoksissä toimi toisen sukupolven amerikansuomalainen Aili Kolehmainen Johnson.

4

Ensimmäinen suomalaisperäisen folkloren kerääjä USA:ssa Dorson ei kuitenkaan ollut. Juha Pentikäisen mukaan minnesotalainen Marjorie Edgar julkaisi jo 1930-luvun puolivälissä artikkelin suomalaisperäisistä lauluista, loitsuista ja sananparsista.⁵ Toisen maailmansodan jälkeisellä ajanjaksolla puolestaan yhdysvaltalainen folkloristi ja

⁴ Dorson 2008.

⁵ Lisää aiheesta, ks. esim. Pentikäinen 1982.

arvostettu musiikkitieteilijä Alan Lomax teki materiaalinkeruuta Pohjois-Michiganissa, jälleen osa kerätystä materiaalista oli amerikansuomalaista.

Dorsonin seuraajista Wisconsinista kotoisin olevan James P. Learyn saavutukset alueen siirtolaisperäisen kulttuurin tutkijana ja analysoijana tulisi nekin ottaa huomioon amerikansuomalaisuuden etnistä historiaa kirjoitettaessa. Leary osaa töissään taitavasti sijoittaa suomalaislähtöisen kansanperinteen ja etenkin muuttuvan kansanmusiikin sen moniselitteiseen amerikkalaiseen kontekstiin. Learylla ei ole suomalaisia sukujuuria, mikä tässä tapauksessa saattaa olla suoranainen etu, tuoden positiivista ulkopuolista näkökulmaa aiheen käsittelyyn. Learyn moninaisista tieteellisistä artikkeleista etenkin toisen sukupolven amerikansuomalaisia kansanmuusikkoja Viola Turpeista ja Art Moilasta käsittelevät tekstit sekä laajempi polkabilly-termin saloja avaava *Polkabilly. How The Goose Island Ramblers Redefined American Folk Music* -kirja⁶ ovat huomionarvoisia tässä kohdin. Learyn julkaisuista löytyy myös USA:n siirtolaisten kaskuperinteen liittyvä teos *So Ole Said To Lena. Folk Humor of the Upper Midwest*, jossa amerikansuomalaiset ovat yksi huomioitu ryhmä.⁷

Suomalaisista amerikansuomalaisen musiikkikulttuurin tutkijoista Juha Niemelän artikkelit ja tarkastamaton liseniaattityön käsikirjoitus *Amerikka on työmaa, Suomi on kotimaa* ovat referensseinä maininnan arvoisia. Niemelä teki liseniaattityötään 1990-luvulla nimenomaisesti Learyn mentoroimana. Tallennetun amerikansuomalaisen musiikkiperinteen tutkimuksessa Pekka Gronowin ja Toivo Tammisen työt ovat kansainvälisestikin korkealle arvostettuja.

Suomessa amerikansuomalaisen etnisen identiteetin parissa näkyvästi ovat toimineet Auvo Kostiainen ja Mikko Toivonen. Kostiaisen 1990 toimittama *Finnish Identity In America*⁸ keskittyy aiheeseen eri aikojen muuttoaaltojen ja sukupolvitason eroja pohtien. Toivosen vuonna 1998 Renvall-instituutin julkaisusarjassa julkaisema artikkeli *Preservation Through Change: Restructuring The Finnish American Ethnic Identity*,

⁶ Leary, 2010a.

⁷ Alueellisen amerikkalaisuuden perspektiivistä amerikansuomalaisia kulttuuri-ilmiöitä tarkastelevasta tuotannosta, ks. esim. Leary 1987, 2001, 2010a, 2010b.

⁸ Kostiainen 1990.

1917-1945⁹ on mielenkiintoinen sikäläkin, että se tarjoaa alustavan teoreettisen mallin amerikansuomalaisen etnisen identiteetin luonteen paremmalle ymmärtämiselle. Kolmeen osaan (maahanmuuttajakulttuuri, etninen kulttuuri, alueellinen kulttuuri) jaettu transformaatiomalli on, etenkin toisen ja kolmannen vaiheen osalta, suorassa linjassa Jon Saaren käsityksen kanssa, jonka mukaan amerikansuomalaista ja suomalaista etnisyyttä, identiteettiä tai niihin liittyviä historioita ei voi eikä pidä verrata suoraan toisiinsa.¹⁰ Polut ovat väijäämättä eronneet toisistaan jo ensimmäisen USA:ssa syntyneen sukupolven aikana mikä oli myös yksi aiheita hahmotelleen Juha Pentikäisen perusteeseista suoraan tämän tutkimuksen ydinolemukseen viitaten: ”Tarkoituksenmukaiselta näyttää myös tutkia keskipolven, USA:ssa syntyneiden, suhdetta taustaansa ja selvittää, mitä aineksia ympäröivästä kulttuurista helpommin omaksuttiin”.¹¹ Tällainen sukupolvitason muutosta ja monietnistä vaikutteiden antamista ja saantia korostava ajattelu muodostaakin tämän tutkimuksen keskeisen teoreettisen raamituksen.

1.3 Etnisyys ja etninen identiteetti interaktiivisina muutosprosesseina

1.3.1 1990-luvun uusi tulkinta etnisyydestä ja etnisestä identiteetistä

Tämä tutkimus seuraa teoreettisen kehityksensä osalta etnisyyden ja etnisen identiteetin tutkimuksessa 1990-luvulla alkanutta kehityskaarta. Jason McDonaldin mukaan eräänä lähtöpisteenä historiantutkimuksessa tälle suuntaukselle pidetään vuonna 1985 julkaistua John Bodnarin *The Transplanted* -teosta¹². Varsinaiseen loistoonsa uusi teorianmuodostus kuitenkin kehittyi vasta seuraavan vuosikymmenen aikana.¹³

Etnisyyttä ja etnistä identiteettiä kuvataan tässä katsantokannassa interaktiivisina ja dynaamisina määreinä aiemman ”jäähmettyneemmän” tulkinnan vastaisesti.

⁹ Toivonen 1998, 101-110.

¹⁰ Saari 2014, 3-12.

¹¹ Pentikäinen 1982

¹² Bordar 1987

¹³ Tarkemmin aiheesta, ks. McDonald 2007, 10-11.

Kumpikaan termeistä ei ole ”syntymässä annettu” taikka ”pysyvä” luonteeltaan. Näin ollen essentialisoimaan pyrkivät käsitykset suomalaisuudesta, amerikkalaisuudesta tai amerikansuomalaisuudesta (esim.) ovat tässä tulkinnassa joko vääriä tai ne eivät riittävällä tavalla ota huomioon ympäröivän todellisuuden; ajan ja paikan merkitystä merkityksiä luovissa prosesseissa. Etnisyys ja etninen identiteetti nähdäänkin tässä suuntauksessa *interaktiivisina prosesseina*, jotka ovat pysyvästi muutostilassa.

Toivosen kolmen kohdan etnisen identiteetin kehitysmalli maahanmuuttajakulttuurin, etnisen kulttuurin ja alueellisen kulttuurin välillä edustaa juuri tällaista ajattelua. Malli ei ole pelkästään sukupolvittain kronologisesti etenevä vaan se sisältää päällekkäisyyksiä. Toivosen ajattelussa maahanmuuttajasukupolvi edustaa vaiheita yksi ja kolme, toinen sukupolvi vastaavasti vaiheita kaksi ja kolme. Tärkeintä on havaita muutoksen alkavan jo maahanmuuttajasukupolven oleskelun pidentyessä uusissa olosuhteissa. Toivonen tutki artikkelissaan Minnesotan Iron Range -alueen kulttuuria mutta sen tulokset ovat mitä luultavimmin sovellettavissa myös Pohjois-Michiganin vastaavia suomalaisyhteisöjä koskeviksi.

Myös vaikutteiden ja vallankäytön yksisuuntaisuus etnisyyteen ja etniseen identiteettiin liittyvissä muutosprosesseissa on interaktiivisessa mallissa kieltolistalla. Täten perinteinen käsitys esimerkiksi amerikansuomalaisista yksisuuntaisesti valtavirtaisen yleisamerikkalaisuuden alistamana ja assimilaation väkivaltaisesti pakotettuna etnisenä ryhmänä on tässä tulkinnassa lähtökohtaisesti puutteellinen. 1990-luvulta alkaneen tulkintamallin puitteissa tuodaan päivänvaloon kaikkien etnisten ryhmien vaikutus muutosprosessiin ja halutaan nähdä muutosprosessi demokraattisena ja perinteisiä subjekti/objekti-alistussuhteita murtavana käytäntönä.

Amerikansuomalaisuudenkin tapauksessa ilmeistä on, että muutosprosessissa ovat historian kuluessa olleet sekä ’amerikkalaisuus’ että ’suomalaisuus’ ja että molemmat etnisyyksistä ovat muuttuneet prosessin edetessä, saaden vaikutteita myös muilta ryhmiltä kulloiseenkin aikaan ja paikkaan liittyen, muodostaen lopulta uutta alueellista kulttuuria. Pisimmälle ajatusta alan tutkijoista on vienyt Richard D. Alba, joka

teoksessaan *Ethnic Identity. The Transformation Of White America* arvioi kehitysprosessin johtaneen USA:ssa jopa uuden etnisyyden, 'euroamerikkalaisuuden' syntymiseen. Euroamerikkalaisuudella Alba tarkoittaa eurooppalaisperäisiä kolmannen tai myöhemmän sukupolven amerikkalaisia, jotka ovat alkaneet rakentaa uutta etnistä identiteettiä yhteiseksi koetun siirtolaismenneisyyden kautta, eroavista kansallisista lähtöetnisyyksistä piittaamatta.¹⁴

1990-lukulaiseksi mieltävän interaktiivisen tulkinnan yllättävä piirre on, että se muistuttaa luonteeltaan kuubalaisen Fernando Ortizin jo 1940-luvulla hahmottelemaa transkulturaatiomallia. Transkulturaatiolla Ortiz tarkoitti oman maansa monikulttuurista luonnetta kuvatessaan kulttuurien ja etnisyyksien kohtaamistilanteita, joissa törmäykset tuottivat "neokulturaatioita", jotain "kolmatta" jolla on törmänneiden kulttuurien tai etnisyyksien piirteitä mutta joka kuitenkin muodostaa oman kulttuurisen entiteettinsä hieman ihmislasten tapaan, jotka omaavat piirteitä vanhemmistaan mutta muodostavat silti omia ainutlaatuisia persoonallisuuksiaan. Interaktiivisen teorian tapaan Ortiz piti tälläisiä demokraattisiin monikulttuurisiin kohtaamisiin perustuvia transkulturaatioprosesseja jatkuvina, aikaan ja paikkaan liittyvinä prosesseina, joita ilman Kuuban historiaa on hänen mukaansa mahdotonta kuvata.¹⁵

Etnisyyttä voidaan yleisemmin analysoida esimerkiksi kansallisen tai uskonnollisen lähtökulttuurin perusteella. Tällöin esimerkiksi suomalaiset muodostavat yhden etnisen ryhmän ja vastaavasti esimerkiksi juutalaiset toisen. Kategoriat voivat luonnollisesti olla päällekkäisiä ja kuten edellä mainittiin, ne ovat käytännössä aina myös aikaan ja paikkaan sidottuja.

Usein etnisyydestä puhuttaessa erotellaan toisistaan myös *eletyn* ja *tietoisen* etnisyyden väliset eroavaisuudet. Tällöin esimerkiksi amerikansuomalaisista ensimmäinen sukupolvi edustaa suomalaisuutensa suhteen elettyä, konkreettista

¹⁴ Aiheesta yleisesti, ks. Alba 1990, 1-36 ja 290-319.

¹⁵ Transkulturaation käsitteestä ja sen suhteesta Kuuban historiaan, ks. Ortiz 1995, 98 ja 102-103.

suomalaisuutta ja toinen, USA:ssa syntynyt sukupolvi tietoista suomalaisuutta. Tietoisesta etnisyyden vakiintuneena apuperminä pidetään usein *symbolista etnisyyttä*¹⁶, jolloin lähtökulttuurista otetaan käyttöön vahvoja symboleja ja korostetaan niillä kuulumista etniseen ryhmään, joskus jopa ylikorostumiseen saakka. Nämä symbolisen etnisyyden manifestaatiot ja käsitykset etnisyydestä ja sen muokkaamisesta puolestaan muodostavat etnisen identiteetin käsitteen perusolemuksen. Etninen identiteetti käsitteenä onkin ennen kaikkea koetun etnisyyden jatkuvaa symbolista julkituomista ja konstruomista muuttuvissa olosuhteissa.

1.3.2 Tärkeimmät tukikäsitteet

Interaktiivisen teorian apuvälineinä tutkimuksessa käytetään muutamia apukäsitteitä helpottamaan etnisyyteen ja etniseen identiteettiin liittyvien muutosprosessien ymmärtämistä. Tärkeimmät niistä tulevat kirjallisuudentutkijana tunnetulta Mary Louise Prattilta.

'Kontaktialue' on tekijän suomennos Prattin lanseeraamasta 'contact zonen' käsitteestä. Kontaktialueella Pratt tarkoitti aluetta tai tilaa, jossa monikulttuurinen merkitysten vaihto tapahtuu ja jossa vastaavasti uusia merkityksiä luodaan. Pohjois-Michiganin tapauksessa Toivolan amerikansuomalaisten kontaktialueena toimi laajempi Kuparisaaren alue monietnisine asujaimistoineen.

'Turvasaareke' on vastaavasti tekijän suomennos Prattin 'safe house' -termistä. Turvasaareke on Prattin lanseeramana paikka tai tila, jossa kulttuurin tai etnisyyden on mahdollista ylläpitää omaa perintöään mutta mahdollisesti myös testauttaa uusia versioita siitä kontaktialueelle vietäväksi. Toivola monoetnisen amerikansuomalaisen infrastruktuurin alueena on tulkinnassani tällainen turva-alue. Kylässä puhuttiin suomea ja toimittiin suomalaisin mallein mutta samanaikaisesti esimerkiksi haaleilla, vuosijuhlissa ja tanssilavoilla oli mahdollista kokea myös uuden etnisyyden, maahanmuuttajakulttuurista selvemmin etniseksi amerikansuomalaisuudeksi

¹⁶ Symbolisesta etnisyydestä, ks. esim. Alba 1990, 29.

muuntuneen kulttuurin leimaamia esityksiä. Amerikansuomalainen musiikki on tästä turvasaarekeolosuhteissa rakennetusta muutoksesta hyvä esimerkki. Siirtymä lähtömaan kulttuurisilla ehdoilla toimineesta ilmaisusta uuteen paikallisvaikutteisempaan ilmaisuun rakennettiin juuri suomalaisten omissa yhteyksissä, joista tie vei laajemman yhteisön pariin esimerkiksi amerikansuomalaisen polkkailmiön tapauksessa.¹⁷

Hybrideillä ja hybridisaatiolla tutkimuksessa tarkoitetaan monietnisessä tai moniarvoisessa ympäristössä sekoittuneita kulttuuri-ilmiöitä. Vaikuttimet saattavat olla esimerkiksi kahden tai useamman muuttujan uudelleenmäärittämiä kulttuurimuotoja, identiteettejä tai etnisyyksiä. Hybridisyyden käsite on lähisukua Ortizin transkulturaation käsitteelle, etenkin neokulturaatio-käsitteen osalta. Hybridisaatiota voidaan myös kutsua kulttuuriseksi fuusioitumiseksi, kuten Peter Burke on esittänyt. Hybridisaation suhde myös Stuart Hallin hahmoittelemaan globalisoituneen maailman jatkuvasti uudelleenmäärittävään identiteettiin on ilmeinen.¹⁸

1.4 Aineiston esittely: kirjat, haastattelut ja kenttänauhoitukset

1.4.1 Primäärilähteet ja kontekstualisoivat lähteet

Tutkimuksen *primäärilähteinä* toimivat i) Jingo Viitala Vachonin kolme 1970-luvulla julkaistua kirjaa sekä b) James P. Learyn vuonna 1981 ja Ismo Söderlingin vuonna 1987 Michiganissa tekemät Vachonin haastattelut musiikkinäytteineen. Lisäksi tutkimuksessa on käytetty *kontekstualisoivina lähteinä* Michael Loukisen vuonna 1983 julkaisemaa *Tradition Bearers* -dokumenttia (jossa Vachon on yksi haastateltavista) sekä Erkki Määttäsen YLE:lle vuonna 2008 toimittamaa *Amerikan Jenny* -dokumenttia. James P. Learyn tekijälle erikseen dvd-levyllä toimittamasta Vachon-materiaalista tutkimuksessa on käytetty vuonna 1965 Pohjois-Michiganin omakustanteisessa

¹⁷ Prattin ajatuksista tarkemmin, ks. Pratt 1990, 2008.

¹⁸ Hybrid-käsitteestä ja hybridisaatiosta, ks. esim. Burke 2009. Globalisaatioprosesseissa muutospaineissa olevista identiteeteistä, ks. Hall 1999.

runoantologiassa julkaistuja runotekstejä. Siirtolaisuusinstituutin arkistoimaa Vachonin leikekirjaa puolestaan on käytetty Erik Viitalaa koskevan sanomalehtihaastattelun osalta. Kaikki tekijän hallussa oleva uusi Vachon-materiaali arkistoidaan SIA:n toimesta tutkimuksen päätyttyä.

1.4.2 Kirjat omaelämäkerrallisina lähteinä

Jingo Viitala Vachonin kirjoja julkaistiin USA:ssa 1970-luvulla kolme kappaletta. Kirjat ovat koosteita hänen amerikansuomalaisissa lehdissä sekä Kuparisaaren paikallisjulkaisuissa julkaistuihin kolumneihinsa liittyen. Vuonna 1973 julkaistun *Tall Timber Talesin* hyvän kaupallisen menestyksen myötä julkaistut jatko-osat *Sagas From Sisula* (1975) ja *Finnish Fibles* (1979) saivat myös hyvän vastaanoton. Kirjat julkaistiin englanninkielisinä painoksina (osa kolumniaineistosta on julkaistu alun perin fingshiksi kirjoitettuna) ja niitä myytiin useina painoksina yhteensä noin 30-40 000 kappaletta.¹⁹

Kirjat jakautuvat tarinoiltaan kahteen aikatasoon ja ryhmään. Maahanmuuttajasukupolven tarinoita kertoessaan 1918 Michiganin Toivolassa syntynyt ja siellä vuoden 1939 avioitumiseensa saakka elänyt Vachon muistelee tapahtumia, jotka hänelle on kerrottu vanhemman sukupolven toimesta. Maahanmuuttajasukupolven tarinat sijoittuvat pääosin Toivolan alueelle ja muualle Pohjois-Michiganiin mutta mukana on myös kauemmas kuten Etelä-Dakotaan sijoittuvia tarinoita. Ajallisesti puhutaan tällöin 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun vuosikymmenistä, jolloin suomalaisten muutto USA:han oli voimakkainta. Tiivistetysti nämä tarinat ovat kuvauksia elämästä varhaisilla amerikansuomalaisilla farmeilla ja ne kuvaavat usein myös koomisia sattumuksia arjen elämässä. Tässä tutkimuksessa nämä tarinat on kuitenkin jätetty pääosin huomioimatta toisen sukupolven omakohtaisemman ja tutkimuksen perusluonnetta paremmin palvelevan kerronnan noustua tutkimuksen keskiöön.

¹⁹ Vachon 1973, 1975, 1979. Kirjojen myyntimääristä ei ole tarkkaa tietoa käytettävissä. Esitetty myyntimäärä perustuu Vachonin omiin arvioihin, jotka heittelevät muistitietopohjaisessa haastatteluaineistossa em. ääriulukujen välillä.

Toinen tarinoiden kategoria käsittelee nimenomaisesti toisen amerikansuomalaisen sukupolven elämänvaiheita Toivolan ympäristössä. Tällöin Vachon muistelee varhaista nuoruuttaan ja aikuistumistaan Toivolassa ja sen lähialueilla 1920- ja 1930-luvuilla. Tässä kategoriassa nousevat esille kuvaukset siirtolaislasten amerikanisaatiosta, amerikansuomalaisuuden muuttuvasta luonteesta sukupolvien välillä sekä uusista etnisistä ja yleisamerikkalaisista vaikuttimista osana Toivolan amerikansuomalaista arkea. Kyseinen aineisto muodostaa myös tämän tutkimuksen keskeisen sisällön Vachonin kirjallisen ilmaisun osalta.

Vachon kirjoittaa nuoruutensa Toivolasta pääosin minä-muodossa. Kaikki tarinoissa esiintyvät ihmiset ja tapahtumat ovat hänen mukaansa tosia ja tarinoita on ”väritetty” vain osittain. ”Kirjoitan asioista, jotka olen itse kokenut tai joista minulle on kerrottu aiempien sukupolvien toimesta. En varsinaisesti luo mitään uutta. Vain hahmojen nimet on vaihdettu; tosin jotkut esiintyvät tarinoissa myös omilla nimillään”, kuten kirjailija itse asian tiivistää Loukisen *Tradition Bearers* -dokumentissa.²⁰ Tyyllilajillisesti minä-muotoiset tarinat liittävät Vachonin omaelämäkerrallisen muistelun kategoriaan.

Yksilötason *autobiografisen* muistelutyön ohella Vachonin tarinoiden voi ajatella mahdollisesti heijastavan myös laajempaa kollektiivista ajattelua 1970-luvun USA:ssa.²¹ Ajankohtaa luonnehti ’uuden etnisyyden’ ilmapiiri, jossa eurooppalaisperäiset amerikkalaiset mustien kansalaisoikeusliikkeen jälkipoltoissa pohtivat omaa etnisyyttään ja joissain tulkinnoissa jopa ’löysivät’ sen uudelleen.²² Lähteet eivät yksiselitteisesti kuitenkaan kerro oliko Vachonin kohdalla kyse tällaisesta amerikansuomalaisuuden uudelleenlöytämisestä. Vähimmillään voisi ajatella teosten kustantajan nähneen ajankohdan etnishakuisten yhteiskunnallisten virtausten muodostaneen riittävän myyntipotentiaalin teosten julkistamiselle. Etenkin kun markkina-alueena oli amerikansuomalaisuuden vahvasti dominoima Pohjois-Michigan sekä sen lähialueet.

²⁰ Loukinen 1983.

²¹ Autobiografisuudesta ja kollektiivisesta muistelutyöstä yleisesti, ks. Plummer 2001, 17-47.

²² Uuden etnisyyden merkityksestä USA:ssa, ks. esim. Alba 1990, 16.

Toinen näköala teosten oletettuun ryhmätason motivoitumiseen voisi liittyä maanläheisemmin Vachonin huoleen alkuperäisen amerikansuomalaisuuden katoamiseen Toivolasta. Vachon toimikin aktiivisesti pienryhmässä, joka palautti muutaman vuoden katkoksen jälkeen suomalaisen juhannuksenvieton takaisin amerikansuomalaisen asutusseudun vuosittaisrituaaleihin 1970-luvun alkuvuosina.²³

1.4.3 Haastattelut ja kenttänauhoitukset musiikillisina lähteinä

Kirjojen ohella tutkimuksessa on käytetty päälähteenä kahta erillistä haastattelusessiota, joista molemmat sisältävät myös musiikkinäytteitä. James P. Learyn vuonna 1981 tekemä teemahaastattelu pohjustaa pitkää musiikkisessiota, joka on tehty yhdessä Laamasen perheen soittajien kanssa Pohjois-Michiganin Trimountainissa. Nauhoituksella Vachonia ja Laamasia pyydettiin esittämään nuoruutensa amerikansuomalaista musiikillista repertuaaria tutkijalle ja kertomaan laulujen taustoista. Miten laulut päätyivät amerikansuomalaisten soittajien repertuaariin ja minkälaisia muistoja niihin liittyy? Esitysten välillä on vapaata keskustelua aiheesta sekä Learyn esittämiä aihepiiriin liittyviä eksaktimpia kysymyksiä.

²⁴

Ismo Söderlingin Toivolassa keväällä 1987 tekemä tallenne on luonteeltaan haastattelupohjaisempi, sisältäen Vachonin elämään ja amerikansuomalaiseen elämäntapaan liittyviä väljästi teemaluonteisia, vapaan assosioinnin mahdollistavia kysymyksiä. Tälläkin tallenteella on mukana joitakin musiikkiesityksiä. Pääpaino on Vachonin sukulaistaustan ja oman perheen tarinoiden selvittämisessä sekä esimerkiksi amerikansuomalaisen ja Kuparisaaren laajemman ruokakulttuurin taustoittamisessa. Söderling haastatteli Toivolassa myös muita toisen sukupolven amerikansuomalaisia,

²³ Ks. Vachon 1973, 100; Loukinen 1983. Juhannusperinne Toivolassa oli päässyt katkeamaan mutta Loukisen dokumentissa ilmenee, että se palautettiin Vachonin lähipiiriin toimesta vuosittaiseksi tavaksi kyläläisille. Asiaan viittaa myös Thurner 1994, 311.

²⁴ Leary 1981.

haastattelut löytyvät Siirtolaisuusinstituutin arkistosta. Sattuman kautta osa Linda Honkavaaran haastattelusta löytyi Vachonin haastattelun kasettikopiosta. Lyhyessä katkelmassa ilmenee, että Vachonin lapsuudenystäviin lukeutunut Honkavaara oli yksi kirjojen ja tarinoiden dokumentoiduista hahmoista. Lisäksi lienee oletettavaa, että Vachonin laulutekstituotannossa *Linda's Beat Sooting* kertoo juuri Honkavaarasta.²⁵

Päälähteitä on taustoitettu haastattelujen ohella kahdella Jingo Viitala Vachonista tehdyllä dokumentilla. Tutkimuksen aikana Michael Loukisen kanssa käydyistä sähköpostikeskustelusta selvisi, että *Tradition Bearers* –dokumenttia varten Vachonia haastateltiin useita tunteja ja että valmiista dokumentista pääosin poisjääneet nauhoitukset ovat edelleen tallella ja odottavat digitointia. Toinen Viitalan elämää tutkiva ja dokumentti tehtiin YLE:n Erkki Määttäsen toimittamana suomalaisille tv-katsojille. Myös *Amerikan Jenny* -koosteesta on Määttäsen mukaan olemassa raakamateriaaleja myöhempiä tutkimuksia silmälläpitäen. Näiden ”bonusmateriaalien” hyödyntäminen jää myöhempien tutkimuksien kontolle.²⁶

Internet-pohjaisena apuvälineenä tutkimuksessa on käytetty Ancestry.com-palvelua. Palvelusta oli merkittävä etu etenkin Vachonin vanhempien ja Erik Viitalan ensimmäisen vaimon syntymävuosia ja nimiä etsittäessä.

1.5 Tutkimuskysymykset ja metodi

Tutkimuksellinen fokus tässä tutkimuksessa Vachonin etnisen identiteetin rakentumiseen olosuhteissa, jossa lähin lapsuus- ja nuoruusvuosien elinympäristö Michiganin Toivolassa oli etnisesti lähes täysin monoetnisesti suomalainen, laajempi Kuparisaaren alueen kaivostoiminnan ympärille rakentunut yhteisö taas alleviivatusti monietninen ja vastaavasti viimeistään koulumaailmassa vastaan tullut ilmapiiri

²⁵ Vachon 1987.

²⁶ SIA on luvannut arkistoida ko. materiaalit Suomessa. Loukisen dokumentin raakamateriaaleja löytyy jatkossa todennäköisesti myös Minnesotan ja/tai Pohjois-Michiganin yliopiston arkistoista. Tarkat osoitteet olivat tutkimusta tehdessä vielä varmistumattomia Loukisen eläköitymisprosessin vuoksi. Määttäsen dokumentista tutkimuksessa on hyödynnetty sen YouTubeen kopioitua täyspitkää versiota englanninkielisine teksteineen.

siirtolaisia ja heidän lapsiaan voimakkaasti amerikkalaistamaan pyrkivä USA:n 1910- ja 20-lukujen amerikanisaatioprojektin jälkipoltoissa. Näissä muutokselle paineistetuissa olosuhteissa oli oletettavaa, että käsitykset suomalaisuudesta, amerikansuomalaisuudesta ja amerikkalaisuudesta nousivat väkisinkin esille ja joutuivat pohdinnan kohteiksi.

Tältä pohjalta tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- i) Miten Jingo Viitala Vachon kuvailee etnistä identiteettiään ja sen rakentumista kirjallisessa tuotannossaan?
- ii) Minkälainen oli Vachonin musiikillinen repertuaari pääpiirteiltään ja erosiko se suomalaisesta musiikkiperinteestä?

Kirjallisia lähteitä on luettu vuoden kestäneen tutkimusprosessin aikana prosessimaisesti ja niistä on, materiaalin perusteemojen selvittyä, edelleen muodostettu etnisyyteen ja etniseen identiteetin muodostumiseen liittyviä sisällöllisiä alakategorioita liitteen 1 mukaisesti.²⁷ Tässä mielessä tutkimusmetodin voi kuvailla olleen diskurssianalyysistä väljälti vaikutteita saanutta lähilukua. Materiaalin analyysissä kiinnitettiin myös huomiota kerronnan sukupolvitason siirtymiin ja pyrittiin hahmottamaan näiden välisiä mahdollisia eroavaisuuksia.

Englanninkielisen kirjallisen materiaalin käännökset suomenkielelle ovat tekijän käsialaa. Poikkeuksen tuottaa murteellisella englannilla sanoitettu *Finn From Ispeming*, joka on jätetty alkuperäismuotoonsa käytetyn kielen moniselitteisyyden vuoksi. Osa merkityksistä olisi saattanut klassisesti ilmaistuna kadota käännöstyössä.

Musiikillisissa lähteissä selvitystyö on koskenut esitettyjen kappaleiden kansallista tai etnistä alkuperää ja amerikansuomalaisille välittymistä. Tätä kautta on pyritty luomaan käsitys amerikansuomalaisen musiikkiperinnön mahdollisista muutoksista

²⁷ Englanninkielinen taulukko on osa artikkeliani "Ethnic Identity, Americanization, and Hybridization of the 2nd Generation American Finns in Great Depression Era Toivola, Michigan as presented in Jingo Viitala Vachon's books", joka julkaistaan myöhemmin Siirtolaisuusinstituutin toimesta.

ensimmäisen ja toisen sukupolven välillä sekä selvittämään repertuaarin muodostumista vaikutteiden saannin näkökulmasta.

2. LEIMAANTUMISTA JA JOUKKOHENKEÄ: SUOMALAISSUUS OSANA SUURTA SIIRTOLAISSUUDEN VUOSISATAA 1820-1924

2.1 Uusi ja vanha siirtolaisuus USA:ssa vuosisadan vaihteessa

Ymmärtääkseen amerikansuomalaista siirtolaishistoriaa sen ensimmäisten sukupolvien osalta, on osattava asettaa se oikeaan kontekstiinsa paitsi Suomessa vallinneen lähtötilanteen osalta myös osana maailmanlaajuista muuttoliikettä kohti USA:ta 1800- ja 1900-lukuja koskien. Tällöin on mahdollista saada esille ne pelot, epäluulot ja toisaalta myös positiiviset saavutukset, jotka aiheeseen liittyvät. Miten ja miksi etnisiä tulokkaita kohdeltiin kuten kohdeltiin, miten siirtolaisuus hierarkisoitui uudessa maassa, miten kohtelu heijastui ryhmien omiin ylöspanoihin siirtolaiskirjallisuudessa, musiikissa ja muussa itseilmaisussa? Ja ennen kaikkea miten kohtelu vaikutti heidän arkisiin elämäntarinoihinsa? Argumenttini on, että ilman siirtolaishistorian globaalia ”metatarinaa” näitä ilmiöitä on mahdotonta täysin ymmärtää pelkästään kansallisiin lähtökohtiin viittaamalla.

Osana modernia globalisaatioliikehdintää Pohjois-Amerikkaan kohdistui kaksi erillistä muuttoliikettä 1800- ja 1900-lukujen aikana. 1800-luvun alkuvuosikymmenten siirtolaisuus muodostaa tässä historiassa ns. vanhan siirtolaisuuden historian aikakauden ja vastaavasti 1880-luvulta alkanut muuttoliike uuden siirtolaisuuden aikakauden.²⁸ ”Uusi siirtolaisuus” päättyi käytännössä vuoteen 1924, jolloin USA kiristi merkittäväällä tavalla maahanmuuttopolitiikkaansa kansallisten kiintiöiden avulla. Maahanmuuttoa Yhdysvaltoihin liberalisoitiin seuraavan kerran vasta 1960-luvun puolivälissä, jolloin vastaavasti alkoi nykyinen 2000-luvulle saakka ulottuva maahanmuuttohistoria eri vaiheineen.²⁹

Vanha siirtolaisuus käytännössä muodosti uutta siirtolaisuutta koskeneen kritiikin ytimen USA:n ”suuren siirtolaisuuden vuosisadan” (käytännössä 1820- ja 1920-lukujen välisen ajanjakson) tarinassa. Kun uutta siirtolaisuutta ylenkatsottiin USA:ssa, asialla yleensä oli vanha siirtolaisuus edustajineen. Vaikka sääntö vaikuttaa jopa

²⁸ Ks. Daniels 2002, 121.

²⁹ Siirtolaislaeista ja maahanmuuttoilmapiiristä USA:ssa tarkemmin, ks. esim. Daniels 2004.

rikkumattomalta, ei se merkitse sitä, etteikö jo vanha siirtolaisuus olisi ollut kriisiytynyt sisäisesti. Pääpiirteissään tällöin kyse oli brittiläispohjaisen protestanttisen uusamerikkalaisuuden törmäyksestä uusiin uskonnollisen etnisyyden muotoihin. Eritoten katolilaiset ja myöhemmin juutalaiset vaikuttimet tulivat uhkaamaan protestanttiselle WASP-hegemonialle rakentunutta varhaista amerikkalaisuutta. Tässä tapahtumasarjassa erityisesti saksalainen ja irlantilainen muuttoliike USA:han oli pääosassa.

Myöhemmin etnisen ja uskonnollisen kriisiytymisen ohella myös rodulliset seikat tulivat osaksi kamppailua hegemonisesta ja lainsäädännöllisestä vallasta USA:ssa. Tällöin varsinkin kysymys aasialaisperäisen siirtolaisväestön kohtalosta nousi siirtolaiskeskustelussa keskeiseen rooliin USA:ssa. Vuoden 1882 Chinese Exclusion Act, aasialaisten siirtolaisten maassaoloa ja maahanmuuttoa rajoittanut laki on alan tutkimuskirjallisuudessa nähty myös alkusoittona myöhemmälle 1900-luvun alun nativistiselle liikehdinnälle USA:ssa. Sama maahanmuuttovastainen, amerikkalaisen kulttuurin puhtautta ja potentiaalista ”kuolemaa” korostanut liikehdintä käytännössä aiheutti myös rajojen lähes täydellisen sulkemisen vuonna 1924.³⁰

Uuden siirtolaisuuden alkuvaiheet liittyvät sisällissodan jälkeiseen aikaan USA:ssa. Sisällissodan tuhojen korjaaminen ja yleinen teollisuuskehitys maassa vaativat uutta työvoimaa muualta maailmasta. Tällöin massamuotoinen muuttoliike USA:han muodostui paitsi vanhojen alueiden tulokkaista myös eteläisen ja itäisen Euroopan tulokkaista. Uusia tulokkaita sitoutettiin uusiin oloihin 1862 säädetyllä Homestead Act -lailla. Homestead Actin perusteella maita myönnettiin USA:n kansalaisille tai kansalaisuutta harkitseville siirtolaisille rekisteröitymismaksua vastaan, jos hakija sitoutui uudisrakentamaan tilaa ja tekemään siitä asumis- ja viljelykelpoisen viiden vuoden ajan. Erillistä 1.25 dollarin eekkerimaksua vastaan maa oli mahdollista lunastaa omistukseen jo kuuden kuukauden asuttamisen jälkeen.

³⁰ Roger Danielsin tulkinnassa 1882 Chinese Exclusion Act nähdään alkusoittona tapahtumasarjalle, joka huipentuu 1910-20-lukujen nativistiseen liikehdintään USA:ssa ja lopulta tiukkojen maahanmuuttokiintiöiden käyttöönottoon vuonna 1924. Aiheesta tarkemmin: Daniels 2004, 3-58.

Uusi siirtolaisuus kiihdytti jälleen keskustelua amerikkalaisuuden luonteesta ja maahanmuutosta USA:han. Uudet tulokkaat tulivat kielellisesti vierailta alueilta, joten heidän sopeutumisensa oli hidasta esimerkiksi Brittein saarten tulokkaisiin verrattuna, joilla oli lähtöalueidensa kautta kielitaito valmiiksi olemassa. Lisäksi he usein saapuivat myös maista, joissa teollistuminen oli USA:ta vähäisempää tai vaihtoehtoisesti teollistuminen ei ollut edes kunnolla alkanut.³¹ Tämä aiheutti hierarkisoitumista esimerkiksi työmailla. Esimerkiksi pohjoisen USA:n keskilännen kaivoksilla brittiläisperäiset tulokkaat saapuivat kaivosyhteisöihin oloista, jossa kaivostöihin vaadittava ammattitaito oli jo valmiiksi hankittuna. Esiteollisista ja ruraaleista oloista tulleilla uusilla siirtolaisilla tämä integraatiokehitys luonnollisesti kesti huomattavasti kauemmin. Kaivoksilla ilmiö näkyikin selvänä englanninkielisiltä alueilta tulleiden työntekijöiden suosimisena parhaita vakansseja jaettaessa. Britit ja irlantilaiset olivat usein työnjohdon arvostetuissa töissä siinä missä uudet tulokkaat olivat jopa kategorisesti alennettuja kaivoksien huonoimmin palkattuihin ja myös vaarallisimpiin työtehtäviin.

Uuden ja vanhan siirtolaisuuden välinen skisma näyttäisi aiheuttaneen myös sosiaalista ja kulttuurista hierarkisoitumista USA:n siirtolaisten keskuudessa. Tällöin kyseeseen tuli suhtautuminen amerikanisaatioon ja assimilaatioon. Osa ryhmistä katsoi mahdollisimman nopean ”amerikkalaistumisen” parhaaksi tavaksi edetä uudessa yhteiskunnassa; osa piti voimakkaammin kiinni omasta lähtökulttuuristaan kahden ensimmäisen sukupolven aikana. Etenkin kielen suhteen kamppailu näkyisi olleen voimakasta. Osa uuden siirtolaisuuden etnisistä ryhmistä luopui lähtömaan kielestä helpommin kuin toiset. Voimakasta assimilaatihakuisuutta saatettiin myös ylenkatsoa joidenkin ryhmien toimesta. Pohjois-Michiganin kaivosyhteisöjen liepeilläkin myöhemmät siirtolaisryhmät saattoivat halveksuen suhtautua irlantilaisiin, jotka jopa ylpeilivät jo tapahtuneella amerikkalaistumisellaan.

³¹ Sisällissodan jälkeinen teollistumisvaihe USA:ssa tarvitsi kipeästi ulkomaista työvoimaa kaivoksille, metsätöihin ja puunjalostukseen. Kuvaavaa on, että vuosien 1860 ja 1920 välillä maan populaatio kasvoi 30 miljoonasta 105 miljoonaan asukkaaseen.

Historiallisen tarinan edetessä kuitenkin todennäköistä on, että yksikään etninen ryhmä ei lopulta eristäytynyt puhtaasti omien perinteidensä, kulttuurinsa ja kielensä piiriin. Ensimmäisen USA:ssa syntyneen sukupolven tarina amerikansuomalaistenkin suhteen pitää alueesta riippuen sisällään joko uuden kielen moitteettoman oppimisen tai vaihtoehtoisesti sekä suomen että englanninkielen hallinnan kaksikielisenä vaihtoehtona. Myöhemmissä sukupolvissa suomen kielen taito näyttäisi jo olevan hiipumassa. Samoin laajempien asuinalueiden monikulttuurisuus näyttäisi jättäneen heihin jälkensä jo varhaisessa vaiheessa.

2.2 Kaivosyhteisöjen alaspainetut suomalaiset

Suomalainen muuttohistoria USA:han on osa uuden siirtolaisuuden historian loppuvaiheita. Vuosien 1880-1924 suomalaisen muuttoaalton suurin lähtijämäärä sijoittui 1900-luvun ensimmäisille vuosikymmenille. Suurin muuttoryntäys vuositasolla koettiin vuonna 1902, jolloin 23 000 suomalaista lähti paremman tulevaisuuden toivossa Pohjois-Amerikkaan. Suuren suomalaisen muuttoaalton aikana USA:han siirtyi noin 350 000 suomalaista, näistä arviolta 50% muutti maasta juuri 1900-luvun alun vuosikymmeninä.³²

Maastamuuton motivoivia tekijöitä voi hakea useista lähteistä. Tyypillinen amerikansiirtolaisuus sijoittui erityisen voimakkaasti Etelä-Pohjanmaalle, jossa syntyvyys oli korkea ja vastaavasti elinkelpoisten maatilojen määrä rajallinen populaation kokoon ja toisaalta myös vallinneeseen, esikoispoikia suosineeseen tilojen perimisjärjestelmään nähden. Yhtälö tuotti isoja määriä maattomia ja tulevaisuudettomia poikamiehiä pohjalaisille kylille ja kujille. Myös pula ravinnosta ajoi suomalaisia amerikanraitille.

Siirtolaisuuteen pakottava asetelma näkyy myös Jingo Viitala Vachonin muistellessa isäänsä Erik Viitalaa (1863-1949), joka oli ajankuvalle tyypillisesti tulevaisuudeton

³² Kero 1996, 54-55.

maatalon poika³³, ja joka omassa varhaisessa elämäntarinassaan oli myös kokenut suomalaisen nälänhädän vuodet konkreettisesti. Viitalan ensimmäinen tunnettu osoite USA:ssa oli Calumetin kaivoskaupunki Kuparisaarella, josta hän myöhemmin siirtyi vaimoineen Toivolan kylään yhtenä sen ensimmäisistä asukkaista:

K: Mikä oli syy isän lähtöön Amerikkaan?

V: Se oli niin kauhian köyhyyttä nähnyt ja se kuuli, että Amerikassa on (naurua) kaikki kullasta. Sitä se aina sano, että Amerikassa hän ei ole nälkää nähny, sitä se aina sano. Ja meilläkin sellainen läjä kitsiä. Ei, kyllä... me vissiin oltiin kauhian köyhiä laillaan toisten ihmisten, mutta ikipäivänä me ei nähny kylmää eikä nälkää. Oli aina lämmin koti ja paljon ruokaa...³⁴

Myös elinkeinorakenteen muutos on nähty yhtenä poistyöntävänä tekijänä Pohjanmaan muuttoaallossa. Tervanpolton hiipuesssa ja siirtyessä muille alueille Suomen uusi teollistuminen kiersi Pohjanmaan ilmiön alkuvaiheissa, mikä vastaavasti vähensi itsensä työllistämisen mahdollisuuksia uuden teollisen työn muodossa.³⁵ Oli lähdeittävä elannonhakuun joko Suomen teollisuuskaupunkeihin tai kokonaan pois maasta USA:han, jossa etenkin kaivoksilla, metsätöissä, puunjalostuksessa, rautateiden rakentamisessa ja kalastuksessa avautui uusia elannon ansaitsemisen mahdollisuuksia. USA:n ja Kanadan ”imu” eurooppalaisten siirtolaisten silmissä perustuikin juuri valtaviin luonnonrikkauksien ja nopean teollistumisen synnyttämään vetovoimaan ja työvoimapulaan.³⁶

Lähtöä ison meren taakse vauhdittivat usein vielä sukulaisilta ja USA:han muuttaneilta kyläläisiltä saadut Amerikan kirjeet, joissa uuden mantereen näköaloista puhuttiin usein hyvinkin romanttisesti latautuneeseen sävyyn.³⁷ 1884-85 uusiin oloihin Alavudelta siirtyneen Erik Viitalan maastamuuttoakin mahdollisesti vauhdittaneet stereotyyppit ”Amerikan kultalasta” liittyvätkin usein juuri näihin kirjeisiin sekä

³³ Viitala kuvailee itseään maatilallisen poikana Työväen Osuustoimintalehden haastattelussa 1944. Julkaisijaltaan varmistamaton lehtiartikkeli löytyy SIA:n kokoelmista Jingo Viitala Vachonin leikekirjasta.

³⁴ Vachon 1987.

³⁵ Kero 1996, 61.

³⁶ Ibid.

³⁷ Ks. esim. Holmio 1967, 101.

suomalaisessa ajankohdan lehdistössä nähtyi, voittopuolisesti hyvin positiivisiin elämänkuvauksiin uudelta mantereelta.

Myös venäläistämistoimenpiteet ensimmäisen sortokauden aikana (1898-1905) olivat yksi tekijä suomalaisessa muuttoaallossa. Muuttoaalton aktiivisimmat vuodet liittyvät ajanjaksoon, jolloin pelko Venäjän armeijaan joutumisesta ja yleiset venäläistämistoimenpiteet herättivät epäluuloa osassa suomalaisia. Muutto suureen tuntemattomaan USA:han edusti tässä valossa vapautumista moninaisista henkisistä kahleista. Amerikasiirtolaisuudelle tyypikäs ”vapauden kaiho” näkyi venäläistämistoimenpiteiden tai kriisiytyneiden poliittisten vakaumusten ohella myös hengellisellä tasolla, jossa kirkon dominanssi koettiin ahdistavaksi. USA:han lähdettiin usein myös uskonnonvapauden motivoimina.

Asettuessaan uuteen maahan suomalaiset olivat jälkikatsannossa kahden ristitulen välissä. Yhtäältä heitä koski USA:n uuteen siirtolaisuuteen liitetty epäluulo, toisaalta myös käsitykset suomalaisista syrjäanvetäytyvinä kummajaisina, joilla lisäksi oli sosiaalisesti vaikeuksia sopeutua uusiin oloihin. Osittain nämä makro- ja mikrotason selittäjät saattoivat myös liittyä toisiinsa. Tämä yhdistelmä tuotti pitkään hengissä säilyneitä myyttejä varhaisista amerikansuomalaisista mongoleina³⁸, väkivaltaisina alkoholisteina ja amerikkalaista yhteiskuntaa vastaan kääntyneinä radikaaleina.

Nämä myytit ovat jälkikatsannossa osin varmasti tosiakin, mutta reaalityöntekijöiden nähtynä ne näyttäisivät kuitenkin saaneen liikaa huomiota aikalaisten käsityksissä tästä nimenomaisesta siirtolaisryhmästä. Tämä näkyy paitsi ulkopuolisten havainnoissa varhaisista amerikansuomalaisista, myös amerikansuomalaisten omissa käsityksissä itsestään. Etnisyyden ja etnisen identiteetin rakennuspaloihin kuuluvat nämä varhaiset syrjimiskokemukset yhtenä selkeänä osa-alueena. Tämä yksilötasolla liikkuva tutkimus

³⁸ Käsitys eli omaa elämänsä jopa USA:n folkloristiikan klassikoissa vielä 1950-luvulla. Esim. Dorson 2008, 123-149 vyöryttää esille suoranaisen arsenaalin varhaisiin amerikansuomalaisiin liitettyjä stereotyyppioita. Nämä stereotyyppit mongolitaustasta, sisäänpäinkääntyneisyydestä ja kovasta, lapioon kyselemättä tarttuvasta työmoraalista yhdistettynä väkivaltaisiin puukkotappeluihin näyttäisivät leimaavan osaltaan myös Jingo Viitala Vachonin omia, jo selkeämmin hirtehisä kuvauksia amerikansuomalaisuudesta.

on yritys avata näitä näköaloja ja toisaalta myös yritys ymmärtää toisen sukupolven ja sitä seuranneiden sukupolvien amerikansuomalaista historiaa aiempaa paremmin.

2.3 Vetäytyminen omiin oloihin asutustiloille

Kaivosyhteisöjen vaikeiden olojen ja sosiaalisen ”tuupapaineen” alla eräs varhaisten amerikansuomalaisten keskuudessa hyväksi havaittu tapa ratkaista ongelmia oli perustaa omia monoetnisiä asutusyhteisöjä raivaamattomiin korpimaihin kaivosalueiden lähipiirissä. Etenkin Michiganin ja Minnesotan kaivosalueiden amerikansuomalainen siirtolaishistoria on tämänkaltaista homestead-maille asettunutta uusyhteisöllisyyttä lähtökohdiltaan.

Alueet saivat suomalaisia nimiä kuten Toivola, Tapiola, Nisula ja Elo. Kulttuuri ja käytetty kieli olivat alkuun puhtaasti suomalaisia. Samoin Suomesta periytynyt, omavaraisuutta ja omaa rauhaa alleviivannut ”oma tupa, oma lupa” –käytäntö näyttäisi vaikuttaneen varhaisten amerikansuomalaisten hakeutumiseen omiin yhteisöihinsä.³⁹ Oma talo hankittiin kunhan varallisuutta oli hankittu kaivostöistä. Samalla käsitys amerikansuomalaisista ”maalaisina” ja hieman yksinkertaisina ihmisinä alkoi lujittua, urbaaneista amerikansuomalaisista huolimatta. Myös syntyneet ongelmat radikaaleina lakkoaktivisteina ajoivat varhaisia amerikansuomalaisia näihin uudisasutusyhteisöihin.

On kuitenkin hyvä muistaa, että tämän kaltainen syrjäänvetäytyvä, maalaismainen suomalaisuus on vain yksi osa varhaista amerikansuomalaisuutta. Tämän tutkimuksen tapahtuma-alueellakin, Pohjois-Michiganin Kuparisaarella, suomalainen, kaupunkiyhteisöissä tapahtunut liiketoiminta alkoi jo 1880-luvulla.⁴⁰ Myös radikalismi on vain yksi osa siirtolaishistoriaa, suomalaiset siirtolaiset olivat edustettuina myös

³⁹ Ks. esim. Alanen 2012, 10.

⁴⁰ Varhaisia Kuparisaaren amerikansuomalaisia oli mahdollista nähdä kauppiaina, vakuutusosalalla, opettajina, räätäleinä jne. Esimerkiksi Hancockissa 1900-luvun alussa amerikansuomalainen liike-elämä oli jo vireää. Ks. Holmio, 1967, 132-136.

lakkoaktivistien vastaisessa työssä jo varhaisessa vaiheessa.⁴¹ Huomattavaa on myös, että Minnesotan ja Michiganin kaivoaleuiden ohella suomalaiset muuttivat myös USA:n itä- ja länsirannikoille urbaaneihin olosuhteisiin.

Lisäksi suuri osa Kuparisaaren amerikansuomalaistakin urbanisoitui maassamuuton kautta. Kaivostöiden vähetessä 1910- ja 1920-luvuilta alkaen muuttovirta kävi voimakkaana etenkin Etelä-Michiganin ja varsinkin Detroitin autotehtaiden suuntaan.⁴²

⁴¹ Ns. Kuparisaaren lakossa 1913-14 amerikansuomalaiset toimivat aktiivisesti sekä lakkotyössä että lakonvastaisessa Citizens Alliancessa. Lakosta yleisesti, ks. esim. Kaunonen & Goings 2013, Lehto 2006.

⁴² Ks. esim. Loukinen 1997, 27.

3. LAPSUUDEN JA NUORUUDEN TOIVOLA AMERIKANSUOMALAISUUDEN KATEGORIOINA

3.1 Toivola monoetnisenä ympäristönä: plussia ja miinuksia

1894 perustettu Toivolan suomalaisasutus pysyi ensimmäiset vuosikymmenensä lähes sataprosenttisesti suomalaisena alueena. Kylän asukkaat olivat satunnaisia poikkeuksia lukuunottamatta joko ensimmäisen tai toisen polven amerikansuomalaisia ja he puhuivat keskenään Suomea. Tämä maisema ja sen sosiokulttuurinen ilmapiiri muodosti Jingo Viitala Vachonin lapsuuden ja nuoruuden keskeisen elinympäristön, joka välittyi suoraan myös hänen kirjalliseen tuotantoonsa lapsuudesta varhaiseen aikuisikään liittyvinä muisteluina.

Lähtömaan suomalainen kulttuuri näkyi ja kuului suomalaisasutusten fyysisessä rakenteessa. Ensimmäiset homestead-maille nousseet rakennukset olivat yleensä saunoja ja niitä käytettiin myös asuinrakennuksina ennen varsinaisten päärakennusten valmistumista. Varhaisten suomalaisfarmien rakennusten asettelu noudatteli sekin Suomesta opittuja malleja. Päärakennusten, pihakaivojen, navettojen, maakellareiden, ulkokuussien ja saunojen sijoittelu tiloilla oli vastaavaa kuin taaksejääneillä suomalaisilla maatiloilla. Viitalan perheen isä Erik rakensi talon Toivolaan vuonna 1895. Viitalan talo on yksi Toivolan alueen ensimmäisistä rakennuksista.

Suomalaisuus ikään kuin koteloitui Toivolassa hetkeksi sellaiseksi kuin se oli Suomessa ollut. Tämä oli ymmärrettävää sikäli, että suomalaiset maahanmuuttajat saapuivat uudisasutusalueille yleensä noin 20-30 -vuoden iässä työskenneltyään yleensä ensin joitain vuosia kaivoksilla. Kasvatuksena he olivat saaneet Suomessa. Paikalliset olot alkoivat vaikuttaa ensimmäisen sukupolven siirtolaisiin ja heidän jälkeläisiinsä vasta myöhemmässä historian vaiheessa. USA:han tullessaan he olivat vielä tavoiltaan ja totumuksiltaan puhtaasti suomalaisia.

Toivolankin tapauksessa “amerikkalaistumisesta” on puhuttu ensi kertaa vasta 1940-luvulta alkaen, viisikymmentä vuotta asutuksen perustamisen jälkeen. Silloinkin termi jättää tulkinnanvaraa ja onkin ilmeistä, että sillä viitataan enemmänkin kielikysymyksiin ja kaksikielisyyteen kuin selkeään sosiaaliseen ja kulttuuriseen assimilaatioon, eli täydelliseen amerikkalaiseen yleiskulttuuriin sulautumiseen. Vielä vuonna 1987 Toivolassa esimerkiksi toimi suomalaisia kauppoja, jotka palvelivat asiakkaitaan sekä suomen että englannin kielillä.⁴³

Michael Loukisen *Tradition Bearers* -dokumentissa Vachon toteaa kirjallisen tuotantonsa omaelämäkerrallisen langan, pula-ajan arjen 1920-30-lukujen Toivolassa, lähestyneen jopa eräänlaista solidaarista pastoraalia. Aika oli materiaalisesti köyhää mutta vahvasti sosiaalisesti yhteenliittynyttä:

”Selviytyäkseen suomalaisten oli pakko toimia yhdessä. Jos jouduit käymään muualla, muut kyläläiset huolehtivat sillä aikaa lapsista. Jos joku farmilla sairastui, tilalle ei palkattu ketään vaan joku kyläläisistä tuli siksi aikaa auttamaan. Lapsien syntyessä lääkäreitä palkattu vaan naapurifarmin emäntä tuli apuun. Meillä isä hoiti nekin asiat, saattoi neljätoista lasta maailmaan. Minua ei, sillä juuri silloin hän oli töissä muualla. Sisko tuli silloin äidin avuksi”.⁴⁴

Toisaalta suomalaisten nähtiin vetäytyvän ja jättäytyvän liiaksikin omiin oloihinsa. Toisin kuin muilla etnisillä ryhmillä, varsinkaan ensimmäisen sukupolven amerikansuomalaisilla ei, todennäköisimmin korostuneista turvasaarekeolosuhteistaan johtuen, ollut palavaa tarvetta löytää tapoja muiden ryhmien kanssa kanssakäymiseen tai uusien tapojen opetteluun. Toivolassakin kaikki asiat hoituivat suomeksi, kahvi oli tulella vieraita odotellessa ja sauna lämpeni joka perjantai tai lauantai. Tähän ”kulttuurikeitaan”⁴⁵ kaltaiseen ympäristöön oli varmasti helppoa jäädä eräällä tavalla myös vangiksi.

⁴³ Ks. Vachon 1987.

⁴⁴ Loukinen 1983.

⁴⁵ Ks. Loukinen 1997, 21.

Hyvä kysymys toisaalta on, miksi muut etniset ryhmät eivät välttämättä olleet vastaavan kritiikin kohteina, ainakaan amerikansuomalaisessa katsannossa. Kuparisaarella muillakin ryhmillä oli omat alueensa, jossa vastaavalla tavalla ylläpidettiin lähtömaan oloja uusissa olosuhteissa.

Yksi useimmiten kuultu selitysmalli on kielen kautta tapahtunut negatiivinen erottautuminen. Paitsi, että suomalaiset pysyivät omissa oloissaan, he eivät myöskään alkuun olleet halukkaita kommunikoidaan englanniksi. Kielimuuri ympäröi suomalaisia ja muita etnisiä ryhmiä. Tämä aiheutti varhaisille sukupolville omanlaistaan leimautumista. Muiden ryhmien edistyminen uuden kielen oppimisessa oli suomalaisia selvästi parempaa. Kuparisaaren englantilaisilla, skotlantilaisilla ja irlantilaisilla tulokkailla tämä kielietu vastaavasti oli jo valmiiksi puolellaan.⁴⁶

Asetelma näkyi myös Viitalan talossa, jossa etenkin äiti Elina⁴⁷ alkuun arasteli uuden kielen käyttöä, kehittyäkseen toki lopulta, ainakin perhepiirissä, vähintäänkin kohtuulliseksi kielenhallitsijaksi.

Asetelma kärjistyi kuin toinen sukupolvi kaikesta huolimatta alkoi oppia uutta kieltä: ”No me puhuttiin aivan suomea, mutta jos me halusimme jotenkin hopusti sanoa, ettei vanhemmat ymmärrä, niin me puhuttiin engelskaa, mutta ne ymmärsi kuitenkin ja äiti ei muka ymmärtänyt ja me olimme puhua tolkuttaneet engelskaa siinä ja... äiti ymmärsi kaikki”, kuten Ismo Söderlingin tekemässä haastattelussa vuodelta 1987 ilmenee.⁴⁸

Sisäänpäinkääntyneisyys ja oudot lähtömaan tavat jättivät jälkensä suomalaisten myöhempäänkin maineeseen alueella. Vielä 2000-luvulla englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa Michiganin ja Minnesotan varhaisista suomalaissiirtolaisista

⁴⁶ Sulkeutuneisuudesta ja hitaasta sopeutumisesta uuteen kulttuuriin ja kieleen, ks. esim. Thurner 1994, 125.

⁴⁷ Erik Viitalan (1863-1949) toinen vaimo (1873-1937, os. Mäkinen). Erik Viitalan tavoin kotoisin Alavudelta, josta saapui USA:han vuonna 1902. Viitalan ensimmäinen vaimo Maria Viitala (os. Marsi) menehtyi Ancestry.comin tietojen mukaan Houghtonin piirikunnassa vuonna 1899.

⁴⁸ Vachon 1987.

saatetaan käyttää nimitystä ”jackpine savages” (takametsien raakalaiset), nyt kenties jo osin nostalgisoivassa mielessä tulkittuna.⁴⁹

Myös varhaisten amerikansuomalaisten ”maalaismainen yksinkertaisuus” näkyy monissa aikalaisarvioissa. ”Local Maki” tai ”Sauna Maki” olivat Kuparisaarellakin kuultuja negatiivisia ilmaisuja, joilla jo amerikkalaistunut ”vanhan siirtolaisuuden” paikallisväestö saattoi kuvailla varhaisia suomalaisia, kun heitä haluttiin kuvata nöyryyttävään sävyyn. Mäki, Mackey tai Maki oli yksi yleisimpiä suomalaisia sukunimiä suomalaissiirtolaisten keskuudessa ja tästä seurasivat myös lukuisat asialle omistetut kaskut.⁵⁰

Mielenkiintoista sinänsä, varhaiset amerikansuomalaiset, siinä kuin muutkin ”uuden siirtolaisuuden” tulokkaat, saattoivat vastavuoroisesti halveksia jo amerikkalaistuneita aiemman siirtolaisuuden ryhmiä omissa piireissään. Assimilaatio koettiin väheksyttäväksi arvoltaan ja oman kulttuurin säilyttäminen vastaavasti tärkeänä. Tässä mielessä suomalaisten reaktio esim. pöyhkeileviä yläluokkaisia irlantilaisia (”lace curtain Irish”) vastaan oli osa laajempaa uuden siirtolaisuuden ilmapiiriä Kuparisaarella.⁵¹

3.2 Sisäisiä hierarkioita Toivolassa

3.2.1 Maalaiset ja kaupunkilaiset

Huomattavan paljon huomiota Vachonin kertomuksissa saa kuvailu maaseudulla vaikuttaneiden ja kaupunkilaistuneiden amerikansuomalaisten välisistä eroavaisuuksista. Henkinen matka Toivolasta Kuparisaaren laajempaan yhteisöön saattoi olla tulokkaille joskus kieli- ja kulttuurisyyistä pitkä mutta vielä pidempi se

⁴⁹ Ks. esim. Kaunonen 2009, 13-16.

⁵⁰ Kaskuista ja amerikansuomalaisesta vitsiperinteestä, ks. Leary 2001, 83-99.

⁵¹ Arvoasetelmista amerikkalaistuneiden ja tulokasryhmien välillä laajemmalla Keweenaw’n niemimaalla, ks. esim. Turner 1994, 154-155.

näyttäisi olleen suhteessa Detroitiin ja sen urbaaniin sykkeeseen. Tämä arvoasetelma näyttäisi koskeneen etenkin toisen sukupolven kokemuspiiriä.

Vachon ottaa kaupunki/maaseutu -vastakkainasetteluun kahdenlaisia asenteita. Siinä missä kaupungista maalle saapuva amerikansuomalaisuus kuvaillaan toivolalaisittain muodolliseksi, ylpistyneeksi ja tärkeileväksi, on Toivolasta Detroitiin piiksi matkaavan amerikansuomalaisen palvelusneidon tarinassa toisaalta selkeästi jo enemmän karheansuloista hyväksyntää mukana.

Sagas From Sisula -koosteessa oleva Violan tarina korostaa ruraalin amerikansuomalaisuuden vahvoiksi miellettyjä piirteitä; farmeilla karaistunutta kovaa työmoraalia ja perusrehellistä luonnetta. Maaseudun työteliäs ja fyysisesti vahvaksi arvioitu amerikansuomalaisuus oli nuorille naisille työnsaantia edistävä valttikortti, jolla palvelusväkeä etsivät kaupunkilaiset hurmattiin:

”Noina aikoina ainoa työtodistus, joka tarvittiin pääsyyn yläluokkisiin perheisiin töihin, oli suomalainen nimi, suomalainen aksentti ja vahva maalaismainen ruumiinrakenne. Jos vielä mainitsit kotiosoitteeksi Kuparisaaren Michiganin yläniemekkeeltä, olivat kaupat sillä selvät”.⁵²

Pelkkää auvoa ei tämäkään arki aina ollut, kuten Vachon Viola-tarinassaan muistuttaa. Varhaisen amerikansuomalaisen palvelusväen voi arvioida tulleen työpaikoissaan myös hyväksikäytetyiksi: ”Useimmat näistä tytöistä olivat ylityöllistettyjä, alipalkattuja ja totta puhuen monin tavoin ylenkatsottuja. Useat heistä kuitenkin raatoivat nöyrästi työpäivänsä täyteen. Siksi heidät myös töihinsä palkattiin”, kuten kertojan piikikäs jatko huomautus kuuluu.

Vastaavasti kaupunkilaiset tulokkaat olivat Toivolassa ylenkatsonnan ja sosiaalisen eriarvoisuuden kohteina. Jos Detroitiin matkanneiden palvelustyttöjen arki oli joskus karua, oli se sitä myös farmeille saapuneille sukulaisille.

⁵² Vachon 1975, 127.

Samasta kirjasta löytyvä Annie-serkun tarina ei jätä tältä osin juurikaan tulkittavaa. Kaupunkilaisilla ei kerta kaikkiaan ollut niitä ominaisuuksia, joita maaseutulaiset arvostivat:

”Annie vihasi kaikkea farmeihin ja takametsiin liittyvää. Hän teki sen myös meille selväksi. Ladossa ei voinut nukkua luteiden vuoksi, eikä kiipeillä puissa koska ikää oli liiaksi (Annie oli kahdentoista), vesi oli liian kylmää uitavaksi ja navetassakin haisi liikaa, jotta vasikoita olisi voinut tulla katsomaan. Hevosella ei voinut ratsastaa eikä farmin maitoa juoda koska se tuli lehmästä. Lampaat tekivät Annien hermostuneeksi koska ne tuijottivat häntä”.⁵³

Toisaalta heikko sopeutuminen vieraisiin olosuhteisiin nousee esille myös Violan tarinassa matkalla maaseudulta kaupunkiin. Yläluokkaisen kodin moderni teknologia tuntuu hänelle hilpeälläkin tavalla vieraalta siinä missä ulkokuusi urbaaniin kulttuuriin jo sopeutuneelle Annielle.

Onkin ilmeistä, että kaupungin ja maaseudun väliset raja-aidat olivat 1930-luvun pulavuosien Michiganissa vielä melkoisen suuret. Jos Detroitissa käytettiin sisä-WC:tä ja moderneja keittiölaitteita Violan tullessa kaupunkiin töihin, oli Toivola tuolloin vielä vailla tällaisia hienouksia. Toivola pääsi sähköverkon piiriin vasta 1940-luvun lopulla. ”Tomppelisuomalaisten”, maaseutumaisissa olosuhteissa eläneiden varhaisen vaiheen siirtolaisten ja heidän jälkeläistensä elämä olikin materiaalisilta osin hyvin niukkaa ja säännösteltyä.

3.2.2 Köyhät ja rikkaat

Kaupunki/maaseutu-erottelun lisäksi myös varallisuuteen liittyvät erot näyttäisivät hierarkisoineen varhaisia amerikansuomalaisia Toivolassa. Kuvaukset ”ison talon

⁵³ Ibid., 47.

suomalaisista” erotuksena köyhistä oloista tulleisiin siirtolaisiin toistuvat useissa Vachonin tarinoissa. Tällöin muistellaan pääsääntöisesti ensimmäisen sukupolven suomalaissiirtolaisten sosiaalisia eroavaisuuksia alueella.

Finnish Fibles –koosteen aloittava *Mrs. Joki's Comeuppance* (”Rouva Joen rangaistus”) kuvaa tälläistä kahtiajakoa varsin suorasukaisesti. Samalla rinnastus yläluokkaisten irlantilaisten ja varakkaiden suomalaisten välillä tulee hyvin esille:

”Rouva Joki piti huolta kertoakseen siitä, että hän oli ”ison talon suomalaisia” vanhassa maassa. Ison talon suomalaiset olivat vastine hienosteleville yläluokan irlantilaisille ja pitivät itseään merkittävästi parempina ihmisinä kuin vanhan maan vuokraviljelijät ja torpparit”.

Sosiaalisen ja luokkataustan eroavaisuus esti Vachonin mukaan ison talon suomalaisia ja köyhemmistä oloista tulleita tulokkaita jopa solmimasta avioliittoja keskenään:

”Nämä kaksi ihmisryhmää eivät juuri kohdanneet, tehneet yhteistyötä tai menneet keskenään naimisiin. Ja jostain syystä näin pääsi kuitenkin käymään, ison talon nuoria naisia syrjittiin, ajettiin pois nurkista ja tehtiin jopa perinnöttömiksi siitä syystä”.

Kirjoittaja tekee tarinassa tietäväksi myös oman kantansa asioihin. Paitsi, että Vachon kommentoi kirjoituksissaan selkeästi maalaisten siirtolaisten nimissä, myös hänen sitoutumisensa köyhään osaan amerikkansuomalaisista näyttäisi olleen kiistatonta. Samoin hänen katsantokantaansa näyttäisi liittyvän edellä mainittuun kaunaan uuden ja vanhan siirtolaisuuden välillä, jossa paitsi varallisuus myös assimilaation aste aiheuttivat kiistoja ryhmien välille.

Jos nirppanokkaiset, amerikkalaistumaan pyrkineet ”airislaiset” ja ”ison talon suomalaiset” olivat hänelle negatiivinen määre, on arvio köyhemmistä oloista ponnistaneista suomalaissiirtolaisista (kenties etenkin köyhistä oloista tulleen isä-Erikin

innoittamana) jo huomattavasti positiivisempi ja halukkaampi henkilökohtaiseen identifikaatioon.

”Joen perhe toi ylimielisyytensä Suomesta mukanaan. He elivät alueella, joka oli täynnä köyhistä oloista tulleita suomalaisia. Köyhät suomalaiset olivat tulleet USA:han paeten maaorjuutta ja venäläistä tsaarin valtaa sekä valtaan liittyviä mielistelijöitä. He olivat yksinkertaisia ja kouluttamattomia mutta heillä oli valtava halu selviytyä uusissa oloissa, mailla jotka valtio oli heille ilmaiseksi antanut. He olivat lämpimiä ja ystävällisiä ihmisiä, joilla ei ollut tarvetta turhalle hienostelulle. Saatuaan riittävästi ylimalkaista kohtelua Joen perheeltä, heillä ei enää ollut tarvetta olla heidän kanssaan missään tekemisissä”.⁵⁴

3.2.3 Suomalaiseksi kieltä oppimalla: ”Spiegelin Jussi” ja muita ottopoikia maailmalta

Kolmas ja kenties yllättävin suomalaisuuden kategoria, johon Vachoniin liittyvässä lähdemateriaalissa törmää, on vieraiden etnisyyksien liittyminen osaksi suomalaista yhteisöä Toivolassa jo kylän varhaisista ajoista alkaen. Kirjoissa tarinoiden hahmojen nimet ovat pääosin suomalaisia ja arki farmeilla sisältää pääsääntöisesti Suomesta perittyjä tapoja ja tottumuksia mutta mukaan on mahtunut aineiston mukaan myös muita etnisyyksiä.

Mielenkiintoinen vieraan etnisen taustan omannut henkilö on John Spiegel, ”Spiegelin Jussi”. Keskieurooppalainen tulokas saapuu Toivolaan suomalais-saksalaisten naimakauppojen kautta ja päätyy lopulta täysivaltaiseksi kyläläiseksi, edeten jopa Toivola Peoples Hallin johtokuntaan saakka.⁵⁵ Toinen tunnettu vierasta etnisyyttä edustanut tulokas Toivolan varhaisessa historiassa oli ruotsalainen Bill Granberg, eli ”Ruotta-Ville” tai ”Granbergin Ville” kuten kyläläiset häntä Vachonin mukaan kutsuivat.

⁵⁴ Alkuperäiskieliset tekstit, ks. Vachon 1979, 1-2.

⁵⁵ Asia ilmeni vieraillessani Hancockin Finnish-American Heritage Centerin arkistossa huhtikuussa 2014. Spiegelin nimi löytyi yhdistyksen arkistoiduista pöytäkirjoista useina mainintoina. Arkistomateriaali odottaa myöhempää luettelointia ja digitointia.

Se mikä ”Spiegelin Jussin” tapauksessa on erityisen mielenkiintoista, on hänen liittämisensä osaksi suomalaisyhteisöä paitsi naimakauppojen myös suomen kielen opetteluun kautta.

Varhaisia suomalaisyhteisöjä on ilmeisen perustellusti kuvailtu henkisesti ja etnisesti sisäänpäinkääntyneiksi USA:han kohdistuneen siirtolaishistorian alkuvaiheissa mutta tämän tapauksen perusteella monoetnisyyden periaate ei sittenkään ole ollut aivan rikkumatonta.

Vachon kuvailee säännön vahvistanutta poikkeusta Söderlingin haastattelussa finglishin voimin:

”Ei täällä ollu kuin kaksi toiskielistä. Spiegelin Jussi oli saksalainen, se meni Lindgrenin tytön kanssa naimisiin, ja se täällä eli elämänsä, ja se puhui suomea vähän kamalalla murteella. Ja Ruotta-Ville, se oli Bill Granberg ja se oli ruotsalainen ja se ruukas tehä kotitekojaljaa. Sillä oli pikku mökkeri, sinne se ruukas aina mennä ostaan piiriä, se oli Granbergin Ville. Ei täällä toisia”.⁵⁶

Kielen kautta tapahtunutta ”suomalaistumista” kuvaillaan jopa eräänlaiseksi kyläläisten sydämet sulattaneeksi uroteoksi Loukisen *Tradition Bearers* –dokumentissa:

”Jos ulkopuolisista joku edes yritti oppia suomea, edes muutamia sanoja, hänet hyväksyttiin heti joukkoon. Tätä on hieman vaikeaa selittää, mutta se oli muilta etnisiltä ryhmiltä suurin mahdollinen kohteliaisuuden osoitus opetella meidän kieltämme. Jos se raja ylittyi, heidät hyväksyttiin osaksi suomalaisia”.⁵⁷

Mielenkiintoista sinänsä, suomalaisilla ei ollut aineiston perusteella vastaavaa halua tutustua saksalaiseen kieleen tai kulttuuriin vastalahjana uudelle tulokkaalle. Olivathan ”kieliset” kuitenkin aina hieman epäilyttäviä! Tältä osin suomalaisuuteen yleisesti liitetyt stereotypiat uppiniskaisuudesta ja erakkomaisiin olosuhteisiin hakeutumisesta pitivät vielä vahvasti kutinsa.

⁵⁶ Vachon 1987.

⁵⁷ Loukinen 1983.

3.3 Toisen sukupolven näköaloja

3.3.1 Vanhan maan suomalaiset ja Amerikassa syntyneet suomalaiset

Jos suomalaisuutta tarkasteltiin amerikansuomalaisten keskuudessa etnisen ryhmän sisäisinä hierarkioina ja toisaalta poikkeustapauksissa myös muiden etnisten ryhmien orastavana hyväksyntänä osaksi suomalaisuutta, on Vachonin töiden perusteella todennäköistä, että myös sukupolvitason määrittelyt tulivat varhaisessa vaiheessa osaksi amerikansuomalaista etnistä identiteetin rakennustyötä.

Vachonin kirjoissa tämän kaltainen konstruointityö näkyy teksteissä tapahtuvina erotteluina ”vanhan maan suomalaisten” ja ”Amerikassa syntyneiden suomalaisten” välillä. Vanhan maan suomalaisuus esitetään Suomessa omaksuttuun suomalaisuuteen näkyvämmiin sitoutuneena elämänmuotona siinä missä USA:ssa syntyneet suomalaiset ovat jo edistyneemmin uuden maan tavoille sopeutuneita toimijoita. Silti molempia ryhmiä nimitetään teksteissä nimenomaisesti suomalaisiksi.

Toisaalta kahtiajakoa ei pidä kuitenkaan liiaksi yleistää, kuten Vachonkin muisteloissaan huomauttaa. Jo maahanmuuttajasukupolvi otti voimakkaasti osaa amerikkalaisiin vuosijuhliin Toivolassa ja vastaavasti toinen, uudessa maassa syntynyt sukupolvi juhli vastaavalla innolla suomalaisia vuosijuhlia.⁵⁸ Dualiteetti, kulttuurinen fuusio ja hybridisyys olivat kaikesta huolimatta agendalla jo varhaisessa vaiheessa.

Kielen kautta tapahtuva kahtiajako näyttäisi olevan sukupolvia erottelevassa kategorioinnissa pääasiallinen tekijä. Ensimmäisen sukupolven siirtolaiset kamppailivat vielä uuden kielen kanssa siinä missä Vachon ja hänen aikalaisensa oppivat uuden kielen kouluun mennessään. Englannin kielen muodostuminen toiseksi käyttökieleksi helpotti loogisella tavalla kanssakäyntiä ympäröivien alueiden vieraiden kansallisuuksien kanssa. Vachon itsekin omaksui kaksikielisyyden omaksi kielivalinnakseen jo nuoruusiässä ja piti sitä myös muistelmateksteissään

⁵⁸ Juhannuksen ja ”Vortsulain” (the 4th of July) juhlimisesta yhtäläisellä ylpeydellä, ks. Vachon 1973, 98-100 ja 102-104.

amerikansuomalaisia tukevana arvona suhteessa muihin tiukemmin assimiloituneisiin ryhmiin Kuparisaarella.

Finnish Fibles -kirjaan dokumentoitu tarina *Language Barrier* ("Kielimuuri") vahvistaa maahanmuuttajasukupolven kokeneen haasteita kielenoppimisen kanssa havainnollisella esimerkillä: "Kielimuuri oli olemassa, tottakai, koska ainoastaan Cornwallin englantilaiset hallitsivat englannin kieltä tänne tullessaan. Ja melkoista englantia se olikin!", Vachon kirjoittaa Trimountainin kylässä vaikuttaneelta Väinöltä kuulemansa tarinan perusteella. Irlantilaiset on jätetty kohteliaasti mainitsematta tässä kohdin.

Toisaalta ajan myötä nämäkin huolet tasoittuvat Kuparisaaren arjessa: "Kyvyttömyys kommunikoida yhteisellä kielellä aiheutti aika ajoin ongelmia naapurien välillä. Mutta ehkä yllättäenkin, näistäkin haasteista selvitettiin lopulta jopa yllättävän hyvin", kuten sama tarina jatkuu.⁵⁹

Käsitys, jonka mukaan maahanmuuttajasukupolven edustajat olisivat turvasaarekkeestaan huolimatta eläneet sataprosenttisesti suomalaista elämää, onkin ilmeisen väärä. Kohtaamisia tapahtui jo varhaisessa vaiheessa, toisen sukupolven edelleen kiihdyttäessä tätä prosessia. Sosiaalisessa ja kulttuurisessa umpiossa ei loppuviimeksi suomalaisalueillakaan eletty.

Tältä osin aineisto tukeekin emeritusprofessori Jon Saaren esittämää väitettä, jonka mukaan varhaisetkaan amerikansuomalaiset eivät lopulta olleet pelkästään "suomalaisia klooneja" vaan lähtömaasta eriytyneesti omaa tarinaansa tuottaneita toimijoita. Suomalaisuus puhtaimmassa merkityksessään jäi lähtöalueille ja uusi amerikansuomalainen historia alkoi myös Toivolan kaltaisilla turvasaarekkeilla, korostuneesta suomalaisuuden asteesta huolimatta askel askeleelta.⁶⁰

⁵⁹ Vachon 1979, 25-27.

⁶⁰ Saari 2014, 3-12.

”Me olimme ylpeästi amerikkalaisia, olivathan vanhempamme meille kerta toisensa jälkeen kertoneet kuinka hieno maa USA onkaan. Samaan aikaan olimme ylpeitä suomalaisesta taustastamme. Me emme kuitenkaan olleet niinkään kiinnostuneita Suomesta maana vaan enemmänkin verenperintönä.”, Vachon toteaa asiasta oman sukupolvensa näköalana.

Ilmaisua voi pitää selkeänä metaforana uuden amerikansuomalaisen etnisyyden syntymästä, erotuksena maahanmuuttajasukupolven suomensuomalaisuuteen. Konkreettisesti eletystä ja opitusta suomalaisuudesta alettiin aste asteelta siirtyä symbolisemmin suomalaisuutta mieltäneeseen, paikallisvaikutteiseen amerikansuomalaisuuteen, jossa oli myös piirteitä amerikkalaisesta patriotismista.⁶¹ Suomalaisista ja amerikansuomalaisista ei tässä mielessä tulekaan koskaan puhua yhteisenä ryhmänä jaetusta historiasta ja tavoista huolimatta; kyseessä on kaksi erillistä narraatiota ja kulttuurihistoriallista tapahtumasarjaa.

3.3.2 Suomesta finglishiksi

Selkein merkki suomalaisuuden saamasta uudesta käänteestä Kuparisaarella ja muilla vastaavilla suomalaisalueilla on siirtolaisten kielen asteittainen muuntuminen suomesta anglistisia lainoja sisältäväksi finglishiksi, kansanomaisemmin ilmaistuna fingelskaksi. Jo asutushistorian varhaisessa vaiheessa.

Toista siirtolaissukupolvea edustaneen Vachonin omassa puheessa finglish oli myös selkeästi esillä. Erkki Määttäsen dokumentissa kuultu huomautus: ”Me emme sano Superior-järvi, me sanomme Superior-leeki”⁶² on tästä selkeä esimerkki. Suomessa tuntematon ”leeki”-sana on amerikansuomalainen muunnosversio järveä tarkoittavasta englanninkielisestä ”lake”-sanasta. Selvää joka tapauksessa on, että

⁶¹ Ks. esim. Thurner 1994, 311.

⁶² Määttäsen, 2008.

vieraat vaikuttimet alkoivat tältäkin osin vaikuttaa amerikansuomalaiseen kulttuuriin ja elämänmenoon jo varhaisista vaiheista alkaen.

Myös sijainti USA:ssa vaikutti merkittävästi fingelskan luonteeseen. Kaivosalueiden finglishin on arvioitu olleen selvästi eriävää esimerkiksi kaupunkialueiden vastaavaan kielenkäyttöön verrattuna.⁶³ Tähän alueelliseen variointiin (ja toisaalta myös erontekoon ruraalin ja urbaanin amerikansuomalaisuuden välillä) liittyy todennäköisesti myös Vachonin kommentti ”hillbillysuomea” eli maalaisuomea puhuneista toivolalaisista samaisessa Määttäsen dokumentissa. Kieli erotti ja yhdisti varhaisia siirtolaisia monessakin mielessä.

Siirtolaishistorian edetessä finglish sai myös toisen kehitysmuodon, *englanninkielisen finglishin*. Pohjois-Michiganin suomalaisalueiden 1960-70-lukujen viihteellisen kirjallisuuden piirissä voikin havaita murteellista englannin kieltä, joka on kirjoitettu foneettisesti siten kuin suomalaiset sen lausuisivat. Amerikansuomalaisista populaarikirjoittajista ainakin Heino A. ”Hap” Puotinen julkaisi teoksia tällä finglishin muodolla. *Parnyard Pasepall*⁶⁴ ja muut vastaavat teokset on arvioitu myös Vachonin kolumnien ja kirjojen yhdeksi mahdolliseksi innostuksen lähteeksi. Pääsääntöisesti Vachonin kirjoissa käytetään kuitenkin vakiintunutta yleiskieltä, jota poikkeustapauksissa värittävät murteelliset englanninkielisen finglishin muodot.

⁶³ Fingelskan historiallisista ja kulttuurisista taustoista, ks. esim. Virtaranta 1992, 9.

⁶⁴ Puotinen, 1970.

4. KOHTAAMISIA KUPARISAAREN LAAJEMMASSA YHTEISÖSSÄ

4.1 1900-luvun alun Kuparisaari monikulttuurisena kontaktialueena

Suomalaista Kuparisaaren siirtolaishistoriaa tutkiessa on hyvä muistaa, että suomalaisista paikannimistä ja kulttuurisista jäänteistä huolimatta alue on varhaisesta asutushistoriastaan lähtien ollut voimakkaasti myös monietninen yhteisö. Alkuperäisväestön, intiaanien eli ”inttien” kuten amerikansuomalaiset heitä kutsuivat, lisäksi alueella vaikutti jo varhaisesta teollistumisen ajasta lähtien suuria määriä muita kansallisuuksia. Kuparisaarella tarkoitetaan tässä läntisen pohjoisniemekkeen aluetta Michiganissa, etenkin Houghtonin ja Keweenaw’n piirikuntia. Vahva suomalaisedustus näkyi ja kuului myös Ontonagonin piirikunnan alueella Keweenaw’n eteläpuolella.

Saksalaiset saapuivat Kuparisaarelle jo 1840-luvulla, samoin varhaisiin tulijoihin kuuluvat Irlannin siirtolaiset. Myöhemmin kaivostoiminnan kasvaessa ja työllistäessä merkittävästi siirtolaisia, suomalaiset saapuivat Kuparisaarelle yhdessä muiden ”uuden siirtolaisuuden” ryhmien kanssa. Näistä tulokasryhmistä etenkin italialaiset ja kroatialaiset näyttäisivät olleen läheisessä yhteydessä suomalaisiin. Cornwallin alueelta Englannista tulleet britit ovat sittemmin muodostuneet suomalaisten ohella alueen valtaetnisyyksiksi. Edellämainittujen ryhmien lisäksi myös Quebecistä saapuneet kanadanranskalaiset olivat näkyvä ryhmä Kuparisaaren elämänmenossa alueen varhaisessa historiassa.

Tilastot tukevat käsitystä Kuparisaaren varhaisesta monikulttuurisuudesta. Alueen monietnistä historiaa tutkineen Arthur W. Thurnerin mukaan vuonna 1870 Houghtonin piirikunnan asukkaista 7869 eli 57% kokonaisväestöstä oli syntynyt USA:n rajojen ulkopuolella. Irlantilaisten osuus muualta tulleista oli 31%, englantilaisten 22% ja saksalaisten 18%. Pienryhmistä ruotsalaisten ja norjalaisten osuus oli 5% tasolla. Neljäkymmentä vuotta myöhemmin vuoden 1910 väestönlaskennassa etninen jakauma oli jo hieman muuttunut. Muualla kuin Pohjois-Amerikassa syntyneitä väestöstä oli nyt 38% ja muualla syntyneiden siirtolaisten kokonaismäärä jo 33333

kappaletta. Tässä vaiheessa Thurnerin mukaan alkaa etenkin juuri suomalaisten, kroaattien ja italialaisten vahva suhteellinen noususuhdanne alueen etnisessä rakenteessa. Keweenaw'n piirikunnassa ulkomailla syntyneiden asukkaiden määrä kokonaispopulaatiosta oli vastaavasti 40% vuonna 1870.⁶⁵

Tämä tilastollinen kehitys noudattaa peruspiirteiltään kaivostoiminnan kehittymisen historiaa alueella. Nopeasti laajeneva teollinen toiminta tarvitsi kipeästi työvoimaa ja sitä tarjosivat etenkin eurooppalaiset siirtolaiset. Suuret ja menestyksekkäät vuodet kupari- ja rautamalmikaivannoissa osuivat vuosituhannen vaihteen vuosiin, ajankohtaan jolloin suomalaisetkin massamuotoisimmin saapuivat alueelle. 1900-luvun alussa Michigan oli johtava metallientuottaja USA:ssa. Raaka-aineita ja jalostustuotteita tarvittiin ennen kaikkea USA:n varhaiselle teollistumiselle tyypillisesti rautatieverkoston rakentamiseen.

Kaivostoiminnan hiipuminen, raakamateriaalien ylitarjonta ja kilpailijoiden saapuminen toimialalle vastaavasti muokkasivat Kuparisaaren asujaimistoa ja etnistä rakennetta myös negatiivisin määrein viimeistään 1920-luvulta alkaen. Kun Kuparisaaren kaivoslakossa 1913-14 taisteltiin peruskaivostyöläisten kolmen dollarin minimipalkan puolesta, oli samaan aikaan eteläisen Michiganin modernisoiduilla autotehtailla mahdollisuus työllistää itsensä viiden dollarin päiväpalkkaa vastaan. Paremman palkkauksen lisäksi työ autotehtailla oli turvallisempaa ja hygieenisempää alkeellisista kaivosolosuhteista poiketen. Lakkotaistelun kärjistyessä kaivoksilla menehtyi tilastollisesti yksi työntekijä viikkoa kohden. Tilanteen johdosta Kuparisaartakin kosketti uusi osavaltion sisäinen muuttovirta etenkin Detroitin ja Flintin alueille. On laskettu, että vuosien 1920-30 välisenä aikana pelkästään Houghtonin piirikunnan kokonaisväkimäärä pieneni 25000 lähtijän voimin. Oli alkanut uusi arki alueen elämässä.

Kuparisaaren etnisessä hierarkiassa Cornwallin "cousin jackit" ja Irlannin "airislaiset" näyttäisivät muodostaneen varhaisimman hegemonian alueella. Molemmat ryhmät

⁶⁵ Keweenaw'n alueen historiasta kattavasti, ks. Thurner 1994.

olivat vahvoilla lähtömaan ”oikeasta” kielestä johtuen, lisäksi Cornwallin alueen siirtolaisilla etua syntyi lähtöalueella hankitusta kaivosalan ammattitaidosta.⁶⁶ Menestys kaivosalalla ennakoiti menestystä myös alueen liike-elämässä. Sekä brittiläisen että irlantilaisen siirtolaishistorian jäljet näkyvät edelleen Kuparisaaren yrityskannassa. On toisaalta myös arvioitu, että menestystarina kaivoksilla ja liike-elämässä aktivoi varhaisia suomalaisia ja italialaisia myös ryhtymään heitä vastaan sadan vuoden takaisessa arjessa, jopa poliittisia valintoja myöten. Täältä pohjalta on ymmärrettävää, että ”airislaiset” ovat Vachonin kirjoissakin usein kyseenalaisessa valossa esitetyjä kuparisaarelaisia.

Vaikka etnisessä hierarkiassa oli alkuun vahva englantia äidinkielenään puhunut hegemoninen painotus, ei tilanne kuitenkaan estänyt suomalaisia nousemasta yhdeksi alueen dominoivista etnisistä alakulttuureista historian edetessä. Vuoden 1910 väestönlaskennassa suomalaistaustaiset asukkaat olivat jo määrällisesti johtava etninen ryhmä Keweenaw’n piirikunnan alueella. Tämä heijastui myös alueen palvelutarjontaan varsinaisten turvasaarekkeiden ulkopuolella, vahvasta etnisestä kirjosta ja amerikanisoimaan pyrkivästä amerikkalaissuuntauksesta huolimatta. Hyvänä esimerkkinä on esitetty, että Thurnerin mukaan Kuparisaaren kaupoissa ja palvelutoiminnassa oli pelkästään järkevää pitää ainakin yhtä suomea puhuvaa myyjää palkkalistoilla jo 1900-luvun alussa, riippumatta työnantajan kansallisuudesta tai alueellisesta sijoittumisesta etnisessä mielessä.⁶⁷

Myös turvasaarekkeilla tapahtui. Vaikka kaivosalan työpaikkojen vähetessä suomalaistaustaisetkin Kuparisaaren asukkaat siirtyivät suurina joukkoina joko autoteollisuuden palvelukseen Etelä-Michiganiin tai Arizonan ja Montanan kaivosalueille, merkittävänä voi pitää myös varhaisten amerikansuomalaisten panosta Kuparisaaren alueen maataloustoiminnan kehittämisessä. Kun työt kaivoksilla päättyivät, siirryttiin usein farmareiksi kaivosyhteisöjen läheisille alueille. Suomalaiset tunnettiin tunnollisina työntekijöinä farmeillaan. Varhaisena uusissa oloissa opittuna

⁶⁶ Kaivosten etnisistä hierarkioista, ks. esim. Loukinen 1997, 19.

⁶⁷ Thurner 1994, 145.

amerikkalaistumisen merkinä he myös pätevoityivät ”kantofarmiensa” kunnostamisessa kaivostöissä opitun räjähdetekniikan avulla huomattavan edistyneiksi alueen uudistajiksi. Maanviljelyksen kehittämisen saralla varhaiset amerikansuomalaiset olivat Thurnerin mukaan jopa eräänlaisia mallioppilaita alueella. Vielä tänä päivänä Kuparisaarella on mahdollisuus törmätä suomalaisen sukunimen omaaviin menestyviin mansikanviljelijöihin. Vastaavasti esimerkiksi saksalaiset aikanaan juurruttivat alueelle panimoteollisuutta ja italialaiset vahvan leipomotradition.⁶⁸

4.2 ”Jos puhuit sanankin suomea, jouduit jälki-istuntoon”: siirtolaislasten amerikkalaistamisesta Misery Bayn koulussa

Jos laajemman kontaktialueen Kuparisaarella etnisiä suhteita luotiin ihmisten välillä vapaamuotoisesti neuvottelemalla, sopeutumalla ja yhteistä kieltä kukin omassa tahdissa oppien, alueen kouluissa varhaiset amerikansuomalaiset olivat muiden siirtolaisryhmien tapaan etenkin toisen siirtolaissukupolven kyseessä ollen yksiselitteisen pakon edessä. Uutta kieltä oli pakko oppia, vaihtoehtoja ei enää ollut. Päämäärään tähdättiin osavaltiosta riippuen erilaisilla amerikanisaatiohankkeilla; eräänä voimakkaimpana työkaluna tässä työssä oli uuden kielen oppiminen.

Tärkein yhteiskunnallinen instituutio USA:n 1910-20-lukujen amerikanisaatioprojektissa oli koulu. Koulunpenkki oli se konkreettinen sijainti yhteiskunnassa, jossa 1900-luvun alun siirtolaiset viimeistään kohtasivat amerikkalaisen valtavirtakulttuurin yhdenmukaistamisaineineen konkreettisesti. Maahanmuuttajista ja heidän jälkikasvustaan haluttiin tehdä ”hyviä amerikkalaisia”, sekalaisen etnisen kirjon sijaan. Eristäytymisen tai monikielisyyden aika olisi ohi, kansakuntien ”sulatusuunissa” alettiin kasvattaa uutta ylpeää etnisyyttä; yhtä yhteistä kieltä puhuvia ja jaettua historiaa tunnustavia amerikkalaisia. Vuosisadan alun merkityksissä tällainen ”amerikkalaisuus” oli vielä vahvasti brittiläisen kulttuurin

⁶⁸ Kuparisaaren alueen etnisestä ruokakulttuurista, ks. Magnaghi 1997, 109-117.

hegemonian vallassa ja ideaalinen amerikkalaisuus oli tätä kautta pitkälti keskiluokkaista protestanttista anglosaksisuutta uudelle mantereelle siirrettynä.

Pääsääntö oli, että USA:ssa syntyneet siirtolaisten lapset kasvatettiin ”amerikkalaisiksi” kouluissa, maahanmuuttajasukupolvea taasen valmistettiin USA:n kansalaisuutta koskien iltakouluissa ja esimerkiksi kirkkojen järjestämissä opetusyhteyksissä. Kriittisessä mielessä toki mielenkiintoista on, että 1900-luvun alun amerikkalaisuus näytti vielä sulkevan esimerkiksi afrikkalais-amerikkalaisen ja aasialais-amerikkalaisen kokemuspiirin määrittelynsä ulkopuolelle. Pääpaino oli pohjoiseurooppalaisessa ja ennen kaikkea englantilaisperäisessä amerikkalaisuuden määrittelyssä.

Amerikkalaisuuden yhdenmukaisuutta painottavaan ohjeistukseen törmäsi myös nuori Jenny Maria Viitala astellessaan Misery Bayn kouluun 1920-luvun keskivaiheen tietämillä. Vaatimattoman kyläkoulun opetuskieli oli englantia eikä järjestyksestä juuri lipsuttu, muuten suomalaislasten katrasta odottivat erilaiset rangaistukset jälki-istuntoineen. Tilanne ei välttämättä ollut kaikille helppo, sillä kotioloissa ja kaikkialla Toivolan kylässä puhuttiin edelleen lähtömaan kielellä.

Nuorella Jingolla oli toki valmiuksia hallita tilannetta jo varhaisessa vaiheessa. Alustavat opit oli saatu jo kotona: ”Monet meistä oppivat lukemaan, laskemaan ja kirjoittamaan kotona suomeksi. Nyt sama piti oppia vielä englanniksi”⁶⁹, kuten Loukisen dokumentissa asia esitetään.

Toisaalta uuden kielen oppimiseen liittyi myös selvää vastarintaa. Toivolan lasten ja nuorten kaksikielisyyteen saattoi liittyä tietynlaista nuoruuden uhmaakin. ”Suomenkielen puhumisesta koulussa tai koulun pihalla seurasi rangaistuksia. Meille se tilanne oli myös jonkinlaisen kapinoinnin aihe. Heti kun pääsimme kouluaitauksen ulkopuolelle, me puhuimme vain ja ainoastaan suomea”.⁷⁰

⁶⁹ Loukinen 1983

⁷⁰ Ibid.

Toisaalta kielipakkoa ei pidä ainakaan Vachonin nuoruudenkokemusten perusteella liiaksi korostaa. Osa Misery Bayn koulun opettajista oli suomalaistaustaisia ja heidän opetuksessaan lähtömaan kielestä opetuksen aikana tai tauoilla ei välttämättä seurannut välittömiä rangaistuksia. Toisaalta myös osa muiden kansallisuuksien piiristä tulleista opettajista katsoi suomalaista siirtolaiskulttuuria sallivammin silmin, kuten Tall Timber Talesin avausluvussa *English and the 3 R's* todetaan:

”Muistan etenkin George A. Wriden. Hän oli pulska vanhempi herra, joka voitti opetuksellaan kaikkien kunnioituksen puolelleen. Hän ei ymmärtänyt sanaakaan suomea mutta ehdotti, että laulaisimme joulujuhlissa suomalaisia lauluja, jotta vanhemmatkin ymmärtäisivät mistä heille lauletaan. Se teko sulatti kaikkien sydämet. Hän myös ymmärsi suomalaisten lauluvoimien päälle ja ehdotti meidän laulavan suomalaisia kansanlauluja musiikkitunneilla. Häntä oli varoitettu meistä etukäteen mutta myöhemmin ilmeni, että hän piti meitä yhtenä parhaista opetusryhmistään eläköitymisensä yhteydessä”.⁷¹

”English and the 3 R's” (”Englannin kieli; lukeminen, laskeminen ja kirjoittaminen”) on mitä ilmeisimmin otsikkona osuva kuvaus Misery Bayn nuorten oppilaiden saamasta opetuksesta 1920-luvun keskivaiheilla. Konservatiivisessa tulkinnassa 1910-20-lukujen amerikanisaatio kouluopetuksessa merkitsi paitsi uuden kielen ja yhteiskunnassa vaadittavien perustaitojen oppimista, myös kansalaisuuskasvatuksen ja yhteisen historian omaksumista amerikkalaisine merkkihenkilöineen. Progressiivisessa amerikanisaatiotulkinnassa taasen lähtömaan kulttuureille haluttiin antaa oma elintilansa, kunhan maahanmuuttajat vain soveltuisivat muihin ”amerikkalaisiin” arvoihin kuten säästäväisyys, perhearvot ja yksityisomaisuuden kunnioitus. Näitä taitoja haluttiin yhtäläillä tuoda oppilaiden elämään koululaitoksen kautta.⁷²

Misery Bayn koulun nuorten amerikansuomalaisten lasten opetuksessa konservatiivinen painotus näyttäisi toteutuneen lähtömaan kielen ja kulttuurin

⁷¹ Vachon 1973, 9.

⁷² 1910- ja 20-lukujen kouluista, koulutuspolitiikasta ja amerikanisatiorhankkeista USA:ssa, ks. esim. Ziegler-MicPherson 2009, Mirel 2010. Amerikansuomalainen kontribuutio aiheeseen, ks. Kivisto 1995.

mahdollisimman suuressa näkymättömäksi tekemisessä. Toisaalta progressiivinen amerikanisaatiolinjaukset tuli lähemmäksi Jingo ja hänen kansaoppilaitaan sillä hetkellä kun suomalaisuutta kielloista huolimatta osattiin arvostaa osana laajempaa arkipäiväistä amerikkalaisuutta. Joulujuhlat ja ”suomalaistuneet” laulutunnit saattoivat tässä mielessä muodostua hyvinkin merkittäviksi etnisen identiteetin muokkaajiksi Jingon ja muiden oppilaiden myöhempää elämäntarinaa ajatellen. Hybridisyydelle, suomalaisuuden ja brittiläis pohjaisen amerikkalaisuuden fuusiolle syntyi joka tapauksessa jo varhaisessa kouluopetuksessa aihioita; samaisilla laulutunneilla laulettiin myös amerikkalaisia klassikoita, jotka usein pohjautuivat brittiläiseen lauluperintöön.

Selkeää amerikkalaistamisnäkökulmaa vastaavasti palvelee yksittäinen havainto Tall Timber Talesissa. Vachon ilmoittaa oppineensa lukemaan uudella kielellä kun historia alkoi eräänä päivänä muuttua kuvien katselusta ymmärretyiksi tekstiksi omassa lukuhetkessä:

”Äiti oli opettanut meidät lukemaan ja kirjoittamaan suomeksi jo ennen kouluikää. Nyt asia piti vain saada hoitumaan uudella kielellä. Siirtymä suomenkielestä englantiin olikin lopulta vaivatonta. Ymmärsin asian kun huomasin eräänä päivänä osaavani lukea englanninkielisiä tekstejä pelkkien kuvien katselun sijaan. Se kirja käsitteli varhaista amerikkalaista historiaa ja totta puhuen sen päivämäärät ja tarinat alkoivat nopeasti tylsistyttää minua”.⁷³

Merkillepantavaa tarinassa on siihen sisällytetty havainto kirjan uuden maan yhteistä historiaa käsittelevästä sisällöstä sekä toisaalta myös se havainto, että uuden kielen oppimisesta huolimatta Vachon ei missään vaiheessa luopunut myöskään äidinkielestään amerikanisaatiopaineiden alla.

Lienee kuitenkin myös todennäköistä, että varhainen kouluopetus Misery Bayssa on kokonaisuutena jäänyt vain välttämättömän perusopetuksen tasolle. Elettiin suuren

⁷³ Vachon 1973, 6.

lamakauden aikoja USA:ssa ja opetuksesta vastasivat Jingon koulutaipaleen alussa vasta omalta opintieltään valmistuneet kokelaat lähialueilta. ”Monesti opettajat olivat kahdeksan luokkaa käyneitä tyttöjä high schoolista. College-arvosanaa ei välttämättä tarvittu. Tämä oli vanhan Misery Bayn koulun aikoina. Uuden valmistuttua tämäkin asia muuttui selvästi”⁷⁴. Se paljonko opetukseen lopulta sisältyi amerikanisaation mukanaan tuomaa amerikkalaista painotusta yhteisine arvoineen ja historioineen ei lähteistä riittävästi käy selväksi, edellä mainittuja yksittäisiä pilkahduksia lukuun ottamatta.

Yhtäkaikki, perustavoitteessaan eli uuden kielen oppimisessa koulu onnistui suomalaisalueilla ilmeisen hyvin. Toinen sukupolvi alueen amerikansuomalaisista oppi pääsääntöisesti kaksikieliseksi. Omalla tavallaan asia nousee esiin vielä 1980-luvun haastattelunauhoilla. Niissä Vachon ja hänen toista amerikansuomalaista sukupolvea edustavat ystävänsä sukkuloivat edelleen sujuvasti englannin ja suomen välillä keskinäistä kommunikaatiota käydessään. Kaksikielisyys näyttäisi olevan heille jopa jonkinlainen ylpeydenaihe.⁷⁵

4.3 PASTYA, MATOLAATIKKOA JA KALANPÄÄKEITTOA: RUOKATAVAT YHDISTÄVÄT JA EROTTAVAT ETNISIÄ RYHMIÄ

Jos nuori Jingo tutustui koulua käydessään suomalaisuuden ja amerikkalaisuuden välisiin törmäyksiin kielivaatimuksineen ja oppisisältöineen, laajemmalla Kuparisaaren kontaktialueella oli samanaikaisesti käynnissä laajempi etnisyyksien ja identiteettien törmäämisprosessi. Suomalaisuus alkoi jo varhaisessa vaiheessa saada vaikuttimia myös muilta etnisiltä ryhmiltä. Kuparisaarelainen monietninen keitto alkoi kirjaimellisesti kuplia.

⁷⁴ Ibid., 1.

⁷⁵ Leary 1981 on tästä hyvä esimerkki. Vachon ja Laamaset jopa vitsailevat asialla. ”Siantappajaislaulun” oikeista ääntämistavoista syntyy humoristinen keskustelu.

Yhteistä kieltä tapailtiin prosessin alkuvaiheessa tarvittaessa vaikka käsimerkein ja vaikkapa vieraisiin ruokakulttuureihin tutustumalla. Ruokakulttuuriin liittyvän hybridisaatioprosessin on arvioitu kuvaavan Pohjois-Michiganin alueellista kulttuuria laajemminkin. Määrittelevää tälle alueelliselle kulttuurille on etnisyyksien sekoittuminen ja hämärtyminen sekä erilaiset kulttuuriset lainat alueen teollistumisvaiheessa ja myöhemmin alueen tyhjenemisprosessissa muodostuneiden etnisten rakenteiden sisällä. Tämä muokkaantumisprosessi on jättänyt erilaisia jälkiä jopa paikalliseen englanninkielen murteeseen saakka.

Erityisen selvästi tämän kaltainen sekoittuneisuus näkyy juuri Pohjois-Michiganin ruokakulttuurissa ja sen historiassa, kuten Russel Magnaghi on omissa tutkimuksissaan todennut. Kun Magnaghi luetteli artikkelissaan yläniemekkeen vakiintuneita etnisiä ruokaklassikoita, mainituiksi tulivat vuonna 1997 ”rieska”, ”cudighi”, ”bagna cauda”, ”limpa”, ”lutefisk”, ”pasties”, ”boudin” ja ”pepperkakor”. Etnisen kirjon määrä listassa on vaikuttava.⁷⁶

Parhaimpana esimerkkinä tästä kulttuurisesta sekoittuneisuudesta ja jopa uusien alueellisten merkityksien synnystä mainitaan yleensä Pohjois-Michiganin nimikkoleivonnaisen, ”pasty”-nimisen piirakan, ympärillä käyty moniääninen keskustelu.

Pasty on alunperin Cornwallin kaivostyöläisten alueelle tuoma, helposti kaivoksiin kuljetettavissa oleva yksinkertainen lounasruoka ja siitä ovat versionsa tehneet useat alueen etniset ryhmät. Pastyt paistetaan uunissa ja niiden täyteinä toimivat etnisistä versioista riippuen erilaiset lihat, lanttu, peruna, muut juurekset ja sipuli. Nykyhetkessä

⁷⁶ Ks. Magnaghi 1997a. Cudighi (leivonnainen) ja bagna cauda (kastike) ovat italialaista alkuperää, pasty (leivonnainen) brittiläistä, pepperkakor (piparkakut) ja lutefisk (lipeäkala) kieliasustaan päätellen sekoittuneesti ruotsalaista tai suomalaista ja boudin (ruokalaji) kanadanranskalaista alkuperää olevia herkkuja. Listauksessa rieska on yksiselitteisesti suomalainen tuote. 2010-luvulla oman havaintoni mukaan myös suomalainen lenkkimakkara ja suomalaisversio pastyasta ovat erikoismyymälöistä saatavilla Kuparisaarella.

pasty on yhteinen herkku Pohjois-Michiganissa, jonka etniset versiot hyväksytään siinä missä alkuperäinenkin tuote.⁷⁷

Suomalaiset ja cornwallilaiset pastyt tunnetaan alueella vielä 2010-luvullakin. Osa pastyjen amerikansuomalaisesta legendasta rakentuu väitteelle, jonka mukaan kyseessä olisi nimenomaisesti suomalaisten alueelle tuoma herkku. Tämä ei kuitenkaan ole totta edellä mainituin perustein. Totuudenmukaisempaa onkin sanoa, että suomalainen pasty on versio alkuperäisestä brittiläisestä tuotteesta eikä oman luomistyön tulos. Pastya ei myöskään tule sekoittaa Suomessa tutumpiin pasteijoihin tai piiraisiin, vaikka asia joskus onkin joskus aiheuttanut sekaannuksia.

Vachonin kirjojen mukaan tämän kaltainen etnisten ruokakulttuurien sekoittuminen näyttäisi alkaneen jo varhaisessa vaiheessa alueen asutushistoriaa. Tämä on ollut todennäköisesti melko looginen tapahtumasarja. Vaikka ryhmien turvasaarekkeet olivat erillisinä kyläyhteisöinä olemassa, tämä ei tietenkään merkinnyt vakuuissa asumista, täydellistä eristäytymistä muusta maailmasta. Sekoittumista ja kohtaamisia tapahtui väkisinkin arkisessa elämässä.

Kirjasarjan päättänyt *Finnish Fibles* muistelee ruokapöytien tasolla tapahtunutta kohtaamisprosessia seuraavasti:

”Alueella eli sekoitus kaikenlaisia etnisiä ryhmiä, jotka olivat juuri saapuneet lähtömaasta. He katsoivat toistensa tapoja, ruokia ja tottumuksia epäluuloisesti ja joskus jopa halveksuen. Kesti pitkään ennen kuin ryhmät hyväksyivät toistensa ruokatavat mutta tärkeintä lienee huomauttaa, että se hyväksyminen kuitenkin lopulta tapahtui”.⁷⁸

Helpolla sopuun ei kuitenkaan päästy. Vachonin kirjoitusten mukaan italialainen ruoka näyttäisi istuneen amerikansuomalaiseen makuun aluksi parhaiten. On ilmeistä, että

⁷⁷ Ks. Magnaghi 1997b. Pasty tulee Cornwallista ja Kuparisaarella se on saanut etnisiä muunnoksia.

⁷⁸ Vachon 1979, 93.

esimerkiksi spagetti maistui jo varhaisille asuttajille ja heidän jälkeläisilleen hienoisista tottumisvaikeuksista huolimatta:

”Spagetti oli oma lukunsa. Se maistui hyvältä ja suomalaiset omivat sen ruokalajin heti itselleen. Pikkulapsille se oli kovempi pala, jotkut kutsuivat spagettia itku kurkussa matolaatikoksi. Ulkonäkösä puolesta spagetti oli luotaantyöntävä ruokalaji mutta makunsa puolesta herkullista. Vähän se kyllä näyttikin onkimadoilta, joskin aneemisilta sellaisilta. Paksumpi makaroni kieltämättä muistutti joskus hieman toukkia”.⁷⁹

Muista varhaisista etnisistä suosikeista Vachon mainitsee kasvispohjaisen chow-chow:n suomalaisten varhaiseksi suosikiksi amerikansuomalaisen keittiötaidon rinnalla.

Vastaavasti saksalaislähtöinen keittiötaito näyttäisi tulleen hyljeksityksi Toivolan alueella varhaisten suomalaisten keskuudessa. Vachonin muistikuvat eivät anna erityisen mieltynyttä kuvaa makukulttuurien kohtaamisesta tältä osin:

”Limburger-juusto tuoksui niin pahalle, että tuntui käsittämättömältä miten kukaan voisi syödä niin mädäntynyttä ruokaa. En tänä päivänäkään pysty pitämään siitä, kurkku kieltäytyy nielemästä kun edes yritän syödä sitä. Haju on siinä määrin luotaantyöntävä”.⁸⁰

Samoin kiinalaisen ruoan suhteen ilmeni vastalauseita: ”Suomalaiset eivät koskaan oppineet pitämään kiinalaisesta ruoasta. Minulle se toki maistui kuten kaikki muukin ruoka. Paitsi Limburger-juusto tietysti”.⁸¹

Jos saksalaisjuusto ei maistunut suomalaisille tai jos pelkkä valkosipulin tuoksu tai oliivit saivat varhaiset asutustilalliset voimaan pahoin, on todennäköistä, että muut ryhmät katselivat amerikansuomalaista ruokapöytää yhtäläillä suurella ihmetyksellä.

⁷⁹ Ibid. 94.

⁸⁰ Vachon 1979, 94.

⁸¹ Ibid., 94

Alueen vedet olivat tunnettuja hyvistä kalansaalistaan mikä jossain määrin yhdisti etnisiä ryhmiä, mutta silti aivan kaikki Suomesta tulleet kalapohjaisetkaan perinneherkut eivät näyttäisi ihastuttaneen ”kielisiä” varsinaisiin hurraa-huutoihin saakka:

”Näiden kokemusten perusteella on ehkä ymmärrettävää, että kieliset eivät aina innostuneet myöskään meidän herkuistamme. Kalanpääkeitto, raakana nautittu kalanmäti tai viili eivät välttämättä olleet heidän suosikkejaan”, kuten Vachon huvittuneesti muisteli.⁸²

Vaikka Kuparisaari on tunnettu monietnisestä ruokakulttuuristaan, on muistettava että myös amerikkalainen valtakulttuuri pikaruokaloineen tuli osaksi aluetta myöhempinä aikoina. Pastyt ja spagetit saivat rinnalleen teolliset hampurilaiset ja pikaruokakulttuurin. Vachonin perheessäkin hänen omat lapsensa katsoivat jo karsaasti maahanmuuttajasukupolvelta äidin kautta periytyneitä suomalaisherkuja kalanpääkeittoineen ja muine omalaatuisuuksineen.

Vastaavasti myös Vachonin kanadanranskalainen aviomies Stanley vieroksui dokumentoidusti Vachonin hänelle tarjoamaa ”suomalaista kaviaaria”; raakaa kalanmätiä sipulin ja kermavaahdon kera nautittuna. Suomalais-kanadalainen perhe arvotti ruokakulttuuria jo toisella tavalla, osaa perinteestä vieroksuen, osaa arvostaen. Myöskään saunaa Vachonit eivät koskaan asumuksiinsa rakentaneet. Oli alkanut uusi alueellista kulttuuria ennakoiva tilanne perhetasollakin.⁸³

⁸² Ibid., 95

⁸³ Stanley Vachonin ja muun perheen tyrmistyneistä reaktioista suomalaisiin perinneherkkuihin, ks. Vachon 1973, 83.

5. MUUTTUVA SIIRTOLAISMUSIIKKI OSANA AMERIKANSUOMALAISTA ETNISTÄ IDENTITEETTIÄ

5.1 Äidillä kantele, tyttärellä kitara: suomalaisesta siirtolaismusiikista amerikansuomalaiseen musiikkiin

Jos amerikansuomalaiset siirsivät maahanmuuttajasukupolven osalta suomalaiset tottumuksensa ja tapansa USA:n oloihin käytännössä muuttumattomina, on sama prosessi tunnistettavissa myös Vachonin tosien vahvan itseilmaisun alueen, varhaisen amerikansuomalaisen musiikkiperinteen, kohdalla. Alkuvaiheen kuorot ja kansanlaulajat USA:n suomalaisalueilla olivat käytännössä esillepanoiltaan ja esitysmateriaaleiltaan vastaavia kuin lähtömaan verrokkinsa. Samoin suomalaisen kuplettiperinteen voi arvioida välittyneen uudelle mantereelle. Amerikansuomalaisista kupletisteista kaksi suurinta nimeä, Turusta USA:han vuonna 1914 muuttanut Arthur Kylander ja savolaislähtöinen, Kuparisaarellakin pitkään vaikuttanut Hiski Salomaa olivat Tatu Pekkarisensa ja J. Alfred Tannerinsa todennäköisesti kuunnelleet, joko uudelle mantereelle saapuneina äänilevyinä tai myöhemmin Tannerin USA:n kiertueiden kautta.⁸⁴

Yksi selkeä ”Amerikan tuliainen” kuitenkin tuli mukaan heidänkin ilmaisuunsa jo varhaisessa vaiheessa. Kylanderin ja Salomaan voi arvioida saaneen suomalaisesta kuplettiperinteestä ennen kaikkea yleisiä musiikillisia ja humoristiseen lähestymistapaan liittyviä vaikuttimia. Tekstien syvemmissä sisällöissä molemmat olivat kuitenkin jo selkeämmin maahanmuuttajanäkökulmasta uusissa oloissa

⁸⁴ Tanner kiersi USA:n suomalaisalueita kahden kiertueen voimin 1921-24. Ks. Seppälä 2009.

maailmanmenoa kartoittavia poliittisia siirtolaislaulajia. Sekä Kylanderin että Salomaan lauluissa Suomessa tuntemattomalla IWW-järjestöllä oli oma merkittävä roolinsa. IWW eli Industrial Workers of The World oli poliittisen kartan vasemman äärilaidan syndikalistinen anarkistijärjestö. Salomaan tuotannossa esimerkiksi Vapauden kaiho on nimenomaisesti tilaustyö suoraan toimintaan ja työväestön valtaan ohi puolue- tai ammattiliittojärjestelmien pyrkineen IWW-järjestön käyttöön.

Kupletistien ja laulajien ohella uudelle mantereelle siirtyivät myös kanteleensoittajat. Viitalan talossakin äiti-Elina oli lahjakas laulaja ja kanteleensoittaja, mutta toista sukupolvea edustanut nuorin tytär Jingo myöhemmälle amerikansuomalaiselle musiikkiperinteelle tyypillisesti jo uuden maan vaikuttamista uutta väriä ilmaisuunsa saanut muusikko. Jingon käsissä kantele vaihtui muutosprosessia kuvaavasti kitaraan.

Kantele oli Viitalan talossa muutenkin uhanalainen esine. Vachon kertoo veljiensä käyttäneen äidin kanteletta kotitilan pihalammessa purjeveneenä, itserakennetuin mastorakennelmin kohenneltuna:

”Se oli semmoista kiusaa. Kun niinkuin äidillä oli kantele, niin yhtenä päivänä kun oli kauhean paljon työtä huoneessa, mutta se meni ulos ja meillä oli semmonen iso lammikko siellä... Mikä se on.. lammikko... niin siellä meni äitin kantele, ja oli pistänyt tikun siihen ja flagun!”⁸⁵

Jingon tapauksessa myös suomalaisen haitarimusiikin perinne katkesi toiseen sukupolveen tultaessa. Haitarin, kanteleen tai viulun sijaan hänen pääinstrumenteikseen vakiintuivat USA:n populaari- ja kansanmusiikkiperinteisiin läheisemmin liittyen kitara, banjo, dobro ja huuliharppu. 12-kielinen kitara ja matalalla baritoniäänellä tehdyt lauluesitykset muodostuivat hänen tavaramerkikseen koko viihdyttäjänuraa koskien. Esityksensä Vachon piti yleensä Kuparisaaren suomalaisyhteisön tilaisuuksissa.

⁸⁵ Vachon 1987.

Amerikansuomalaisen musiikkiperinteen varhaisvaiheita tutkineen James P. Learyn mukaan suomalaiset maahanmuuttajat toivat uudelle mantereelle voittopuolisesti niin sanottua ”uutta suomalaista kansamusiikkia”.⁸⁶ Tällöin kyse on paitsi aiemmilta ajoilta periytyneistä yksinlaulajista ja kanteleensoittajista myös humoristisista kupletisteista sekä polkan, sottiisin ja valssin taitajista, jotka muodostivat yhdistelmänä uuden kansanmusiikkityylin rungon.

Polkka, sottiisi ja valssi olivat myöhäistä 1800-luvun lopun mannereurooppalaista tuontitavaraa mutta nopeasti Suomessa omia kansallisia esitystapoja ja muotoja saaneita musiikinlajeja. Samoin kupletti oli alkujaan musiikillinen hybridimuoto, saatuaan vaikutteita etenkin Ruotsista ja Manner-Euroopasta.⁸⁷ USA:n suomalaisalueilla 1900-luvun puoliväliin mennessä epäviralliseksi ”kansallislauluksi” kohonnut *Kulkurin valssi* esimerkiksi on J. Alfred Tannerin versiona yhdistelmä Tannerin tekemää suomenkielistä tekstiä ja alunperin 1800-luvun lopulla Ruotsissa suosittua kansansävelmää *Vandrarevalsen*. Ruotsista sävelmän arvioidaan levinneen Suomeen suomenruotsalaisten alueiden kautta. Sävelmän alkuperän tarkempi kartoittaminen on kuitenkin tässäkin tapauksessa ongelmallista, sillä usein kupletit olivat väljiä mukaelmia ajan kansanlauluista ja populaarikulttuurista eikä alkuperäistä tekijää välttämättä voida yksiselitteisesti selvittää.

Tyylien sekoittuminen näyttäisi olleen tavaramerkkinä myös ”uuden suomalaisen kansanmusiikin” muodostaessa omaa kulttuurihistoriallista tarinaansa USA:ssa ja muuntuessa selkeämmin amerikansuomalaiseksi musiikkiperinteeksi. Osa lähtömaan perinteestä säilyi, osa korvautui uusilla vaikuttimilla.

Vachonin jälkeenjääneillä kenttänauhoituksilla tyylien sekamelska ja suoranainen avosylinen eklektisyys näyttäisikin muodostavan avaimen laajemman ilmiön ymmärtämisessä. Kun James P. Leary pyysi Vachonia alkuvuodesta 1981 soittamaan tutkijaryhmälleen amerikansuomalaista siirtolaismusiikkia, oli sekoittuneiden tyylien ja vaikuttimien kirjo selkeästi kuultavissa. Pakollisen *Kulkurin valssin* ja muun

⁸⁶ Uuden suomalaisen kansanmusiikin tarkemmasta määrittelystä, ks. Leary 1987, 20; Leary 2010, 475.

⁸⁷ Ks. esim. Seppälä 2009, 11-12.

suomalaislähtöisen materiaalin ohella Vachon ystävineen esittää nauhoituksilla hengellistä musiikkia, poliittisia lauluja, alun perin muiden etnisten ryhmien esityksiä sekä USA:n populaari- ja kansanmusiikkia.⁸⁸

Laulut esitetään useimmiten suomeksi mutta nauhoituksilla kuullaan myös kokonaan englanninkielisiä esityksiä. Useasti laulut ja esitysten väliset dialogit ovat Vachonin ja hänen amerikansuomalaisten ystäviensä välillä sekakielisiä. Esimerkiksi countrymusiikin varhaisiin helmiin kuuluva *Maple On The Hill* kuullaan laulun loppuvaiheiden osalta suomeksi laulettuna. Joistain lauluista kuullaan erikseen sekä suomalaisen että englanninkielisen tekstin sisältävä versio. Tällöin käytössä ovat yleensä Vachonin itsensä tekemät käännöstekstit. Näistä käännöksistä osa päättyi myöhemmin J. Karjalaisen *Polkabilly Rebels* -albumin keskeiseksi sisällöksi.⁸⁹

Learyn kenttänauhoituksilta kuultavien laulujen alkuperää on kuitenkin vaikea tarkasti määrittellä sen suhteen keneltä Vachon niitä on alun perin kuullut. Useimmiten laulut ovat ilmeisesti välittyneet lähipiirin, äänilevyjen ja kirjallisesti tallennettujen lähteiden kautta soittajille. Suoranaista näyttöä siitä *miltä ryhmältä* laulu on alun perin Vachonille periytynyt on kuitenkin vaikea lähteiden puitteissa esittää. Kulttuuriset lainat näyttäisivät kulkeneen vapaamuotoisesti etnisten ryhmien välillä kansallisuuksista tai esitysten lähtömaista piittaamatta. Tällöin myös kulttuurien sekoittuminen on mitä ilmeisimmin ollut aktiivista ja vapaamuotoista jo Kuparisaaren siirtolaishistorian alkuvuosikymmeninä.

Osa lauluista on muodostui sittemmin siirtolaisryhmien yhteiseksi omaisuudeksi. Tällainen teos nauhoituksilla on esimerkiksi *Nikolina*, joka on alun perin ruotsalaista alkuperää. Huomioitavaa kuitenkin on, että jo 1980-luvun perspektiivissä Leary arvioi tämän perinteen vanhentuneeksi luonteeltaan.⁹⁰

⁸⁸ Ks. Leary 1981. Nauhoituksilla kuullaan 1920- ja 30-luvuilta saakka juurtuvaa amerikansuomalaista repertuaaria mutta myös uudempia esityksiä. Vachonin fingelskaksi laulama ”Me and Bobby McGee” tästä esimerkkinä.

⁸⁹ Karjalaisen *Polkabilly Rebels* –levyllä Wabash Cannonball, Teksasin keltaruusu ja New Orleansin tappelu ovat Vachonin käännöksiä.

⁹⁰ Leary 1987, 216.

Etnisten ryhmien välillä tapahtunut ennakkoluuloton lainailu on koskettanut myös suomalaista alkuperäismateriaalia. Kulkurin valssin voittokulku on yllättäen jatkunut ympäri USA:ta. Parhaiten se tunnetaan paitsi amerikansuomalaisten yhteisöjen sisällä myös muualla keskilännessä. Ensimmäinen amerikansuomalainen levytys laulusta kuultiin Juho Koskelo toimesta 1920-luvulla, 1950-luvulle tultaessa Kulkurin valssi oli levytetty jo muidenkin etnisten ryhmien muusikoiden toimesta USA:ssa. Esimerkiksi Peewee Kingin version (*Vagabond Waltz*) takaa löytyy toisen sukupolven amerikanpuolalainen orkesterinjohtaja. Kuparisaaren alueella laulun suomalaisversioiden suosioon on todennäköisesti vaikuttanut WMPL-kanavalla kuullut suomalaisohjelmat musiikkiesityksineen. Amerikansuomalaisten piirissä kanava tunnettiin hausalla ”Vimpeli”-nimellä.

Musiikillisten tyylien ja vaikuttimien sekoittuminen etnisten ryhmien yhteiseksi omaisuudeksi ja jopa omanlaisekseen hybridiseksi uusiotyyliksi on saanut Learyn kutsumaan Vachoninkin esittämää musiikkia ja esitystapaa polkabillyksi. Tällöin termi tarkoittaa USA:n keskilännelle tyypillisen polkkaperinteen yhdistymistä amerikkalaislähtöisiin hillbillytyyleihin. Hillbillyllä tarkoitetaan alun perin USA:n eteläosien eurooppalaissiirtolaisten vuoristoseutujen kansanmusiikkia erotuksena afrikkalaisamerikkalaisista tyyleistä.

Peewee King on polkabilly-tyylin yksi merkittävistä popularisoijista USA:n musiikkihistoriassa. Countrymusiikin piirin yleensä laskettava King (syntyjään Julius Frank Anthony Kuczynski) esitti aiemmalla urallaan polkkamusiikkia haitarilla ja hänen yhtyeensä levytyksissä on kuultavissa selkeitä vaikuttimia muilta etnisiltä ryhmiltä, hieman Vachonin kenttänauhoitusten vapaamielisen eklektisyyden tapaan.

Polkabilly-tyyli näyttäisi levineen nimenomaisesti toisen sukupolven siirtolaisesittäjien voimin USA:n keskilännessä. Amerikansuomalaisista tämän kulttuurisen ja historiallisen murrosvaiheen muusikoista esimerkiksi Massin kaupungissa Michiganin yläniemekkeellä syntynyt Art Moilanen on luettavissa polkabillytyylin piiriin. Kuvaavaa

on, että kun Moilanen kutsuttiin 1980-luvulla Suomeen Kaustisten kansamusiikkijuhlille esiintyjäksi, oli hänellä jo vaikeuksia hahmottaa mitä ”tyypillistä amerikansuomalaista siirtolaimusiikkia” tilanneet tapahtumajärjestäjät hänen oikeastaan halusivat esittävän.⁹¹ Kuuluihan Moilasan repertuaariin runsaasti countrymusiikin vaikutteita siinä missä suomalaisia tai muiden etnisten ryhmien kautta omaksuttuja polkkia, valsseja ja sottiiseja erilaisine kansanlauluineen sekä humoristisine esityksineen. Kuilu suomalaisen ja amerikansuomalaisen musiikkiperinteen välillä oli jo selkeästi olemassa ja saanut muotonsa 1930-luvulta alkaen.

5.2 Ainoa suomalainen hillbillylaulaja? Radio tuo countrymusiikin Toivolaan

Populaarityyleistä etenkin jazz-musiikin on arvioitu nousseen amerikansuomalaisten musiikintekijöiden suosikiksi 1900-luvun alkuvuosikymmeniä uuden mantereen vaikutteiden alkaessa vaikuttaa repertuaareihin. Väitteelle on helppo löytää perusteita, saapuihan jazz Suomeenkin osin amerikansuomalaisia reittejä. Alun perin jazz merkitsi Suomessa saksalaisvaikutteista ”melujazz”-musisointia. Amerikkalaiset tai ”mustat” juurensa suomalainen jazz sai joko maahantuoduilta amerikkalaisilta äänilevyiltä tai nimenomaisesti amerikansuomalaisilta, sukujensa kotimaisemiin 1920- ja 30-luvuilla vieraillemaan tulleilta muusikoilta. Amerikansuomalaisista jazzmuusikoista suomalaisen jazzin varhaiseen historiaan selkeimmin ovat vaikuttaneet Bruno Laakon ja Tommy Tuomikosken kaltaiset USA:ssa syntyneet toisen sukupolven muusikot.

Siinä missä jazz näyttäisi kanonisoituneen osaksi amerikansuomalaista musiikkiperinnettä ja siitä tehtyä tutkimusta, on countrymusiikin merkitystä samalle traditiolle selvitetty merkittävästi vähemmän. Vielä 2014 julkaistuissa amerikansuomalaista kulttuurielämää koskevissa artikkeleissa aiheesta on vaiettu kokonaan. Lähinnä uusien amerikkalaisvaikuttimien kohdalla maininnan saa jazz-musiikki.⁹²

⁹¹ Ks. Leary 1987, 205.

⁹² Vrt. esim. Virtanen 2014, 190. Varhaisen countrymusiikin ja western swingin vaikutuksista amerikansuomalaiseen musiikkiperinteeseen, ks. Leary 1987, 214.

Lähteitteni perusteella countrymusiikin ja amerikansuomalaisen musiikkitradition kohtaamisen tarkemmalle tutkimukselle olisi kuitenkin painokkaita syitä. 1920- ja 30-lukujen pula-ajan ilmapiirissä Pohjois-Michiganin amerikansuomalaisten keskuudessa näyttäisi syntyneen uusi musiikillinen symbioosi nimenomaisesti juuri suomalaisen maahanmuuttajasukupolven siirtolaismusiikin ja uuden mantereen maalaismusiikin välille.

Ilmiön vaikutusalue ylsi Toivolan kylään saakka ja sen yksi levityskanavana näyttäisi olleen ajankohdan uusi teknologinen tulokas, radio, kuten Vachon muistelee:

”Kun tulin teini-ikään, vuoristomusiikki oli jo levinnyt kulovalkean tavoin kyläämme. Koska rahaa ei ollut käytettävissä, etenkin talvisin, me valvoimme kaikki yöt radiota kuunnellen. Virta radioihin saatiin autojen akuista. The Drifter (Del Rio, Texas), The Callahan Brothers (WWVA Wheeling, West. Va.), Patsy Montana, Skyland Scotty, Lulu Belle, Linda Parker (WLS Chicago), Louise Massey (Des Moines) ja Uncle Dave Macon and the Dixie Dew Drop (Grand Ole Opry) tulivat tutuiksi sitä kautta. Eikä pidä unohtaa Carter Familya (WJJD Chicago). me tunsimme kaikki sen ajan nimet”.⁹³

Vuoristomusiikilla tarkoitetaan tässä yhteydessä USA:n eteläosien vuoristoseuduilla 1920-luvulla syntynyttä bluegrass-musiikkia, joka näyttäisi levinneen uusille alueille luultavimmin radion välityksellä. Lähteissäni ei ole näyttöä Appalakkien alueen asukkaiden mahdollisesta massamuotoisesta saapumisesta Kuparisaarelle kaivostöiden perässä tmv. mikä olisi toinen looginen selitys tyylin leviämiseksi uusiin oloihin. Vachonin musiikilliseen ilmaisuun bluegrass ja sen myöhempi muoto countrymusiikki joka tapauksessa vaikutti paitsi sisältöinä ja tyylinä, myös instrumentaationa ja jopa suoranaisena identiteetin rakentamisena. Erkki Määttäsen (2008) toimittaman tv-dokumentin tekoryhmälle Vachon joka tapauksessa kutsui itseään jopa ”ainoaksi suomalaiseksi hillbillylaulajaksi”.

⁹³ Vachon 1975, 131.

Vachon ei kuitenkaan näyttäisi olleen ensimmäinen tai ”ainoa” suomalainen hillbilly-vaikutteinen musikanntti Pohjois-Michiganin alueella edes nuoruusvuosinaan. Uuden suomalaisen kansanmusiikin ja paikallisvaikutteiden sekoittuminen Learyn polkabilly-termin hengessä oli alkanut jo varhaisessa vaiheessa.

Tall Timber Tales -kirjassa kerrotaan Pohjois-Michiganin suomalaisalueilla jo 1920- ja 30-luvuilla vaikuttaneesta ”The Hinkie Dinkies” -yhtyeestä seuraavaa:

”Orkesteri oli amerikansuomalainen ja se soitti suomalaisia kansanlauluja ja hillbilly-musiikkia. Nykyisin ”hillbilly-musiikkia” kutsuttaisiin bluegrassiksi. Melkein sanoisin, että ainoa määräävä ero suomalaisessa kansanmusiikissa ja bluegrassissa on kieli. Yhteistä taas on tietty surumielinen tunnelma. Yhtye tuli toiselta suomalaisalueelta, noin neljänkymmenen mailin päästä meistä. Heidän nimensä oli Hinkie-Dinkies tai jotain sinnepäin. Tavaramerkkinä olivat ranskalaiset baskerit, jotka oli uhmakkaasti kallistettu toisen silmän päälle”.⁹⁴

Bluegrass, hillbilly ja sitä seurannut countrymusiikki näyttäisivät tehneen toisen sukupolven amerikansuomalaisiin joka tapauksessa suuren vaikutuksen. ”Suomalaista hillbilly-identiteettiä” tavoitellut Vachon kantoi oman kortensa kehoon toimimalla paikallisilla radioasemilla Jimmie Rodgersin imitoijana jo nuoruusvuosinaan yhdessä naispuolisen muusikkotoverinsa kanssa. Rodgers tunnetaan yhtenä countrymusiikin varhaisista supertähdistä. Tyyllisesti etenkin varhaisen western swingin on sanottu tehneen amerikansuomalaisiin soittajiin suuren vaikutuksen.⁹⁵

Countrymusiikki näyttäisi periytyneen myös seuraaville sukupolville Kuparisaarella. Tutkimusta tehdessäni törmäsin Spotifyssa 1990-luvulla julkaistuun Copper Country -kokoelmalevyyn, jonka esittäjistä ainakin Tab ja Clint Maki sekä Jay Oja ovat suomalaissukuisia. Muista levyn amerikansuomalaisista esittäjistä esimerkiksi Dick Storm (Richard Tuisku) on kunnostautunut countrymusiikin esittäjänä ja palkittuna

⁹⁴ Vachon 1973, 146-147.

⁹⁵ Leary 1987, 212.

radioalan ammattilaisena Kuparisaarella. Minnesotan Iron Range -alueella vastaavasti Bobby Aro mausti ilmaisuaan kantrimusiikin keinoin.

Vachonilta jälkeenjääneissä kenttänuhoituksissa countrymusiikin merkitys on selkeästi kuultavissa. 1980-luvulla tehdyt, varhaisia aikoja muistelevat äänityssessiot ovat täynnä paitsi siirtolaissukupolvelta periytynyttä suomalaista kansanmusiikkia poliittisine ja uskonnollisine lisineen mutta myös suoria lainoja countryperinteestä. Countryklassikko *Maple On The Hill* saa seurakseen esimerkiksi *Wabash Cannoballin* ja *Yellow Rose Of Texasin* kaltaisia esityksiä. Myös yleinen amerikkalainen populaarimusiikki näyttäytyy koosteissa. Lähteet eivät valitettavasti kerro miltä artisteilta Vachon suurimmat vaikuttimensa kyseisten laulujen esittämisen kohdalla sai, tai kenen versiota hän eniten halusi esityksillään kunnioittaa.

5.3 Oma laulutuotanto amerikansuomalaisuuden kommentaarina: tapaus Finn from Ispeming

Lainamateriaalin ja englannista fnglishiksi (ja päinvastoin) käännettyjen laulutekstien ohella Vachonin musiikilliseen tuotantoon kuuluu myös itse sanoitettua alkuperäismateriaalia. Laulujen tekstit ovat käytössä olleiden lähteiden perusteella säännönmukaisesti englanniksi kirjoitettuja ja ne kommentoivat amerikansuomalaista elämänmenoa usein koomisesta, siirtolaisten ja heidän jälkeläistensä arkeen liittyvästä näkökulmasta. Julkaistussa muodossa teksteihin voi tutustua vuonna 1965 julkaistussa Michiganin paikalliskulttuuria kuvailevassa runoantologiassa *An Anthology Of Verse About Michigan's U.P.*.⁹⁶

Antologian suhteen mielenkiintoista on, että koosteessa Vachon esittäytyy ikään kuin kahden erillisen identiteetin voimin operoivana kirjallisena toimijana. Koosteen aloittava *Garden Of God* ("Jumalan puutarha") esittelee hänet eräänlaisena syvää paikallishenkeä tuntevana Pohjois-Michiganin amerikkalaisena. Murteisempi materiaali

⁹⁶ Gilbert & Finlan, 1965.

taasen esittelee hänet selkeämmin amerikansuomalaisena, kenties omaa etnisyyttään pohdiskelevana humoristisena havainnoitsijana. Huomionarvoista on, että ”vakavassa” runomateriaalissa koomiset tai eurooppalaiseen etnisyyteen viittaavat elementit loistavat pääosin poissaolollaan.

On mahdollista, että tämä kahtiajako kuvastaa laajemmin hänen etnisen identiteettinsä hybridistä tai jopa kahtiajakautunutta tilaa. Toisaalta hän näkee itsensä paikalliskulttuuriin sopeutuneena amerikkalaisena, toisaalta etnisenä amerikkalaisena, jolla on vahvat suomalaiset siirtolaisjuuret. Maahanmuuttajasukupolven suomalaisuuteen hänellä vaikuttaisi olevan ulkopuolisen tarkkailijan rooli. Toisaalta voi myös olla, että ”vakavampi”, amerikkalaistunut materiaali on vain seurausta aiemmin otetuista kieliopinnoista. Kieliopinnojen päätyttyä murremateriaaliin mieltynyt kustantaja kehotti Vachonia unohtamaan kaiken oppimansa ja keskittymään siihen minkä parhaiten osaa, eli juuri murremateriaalin julkaisemiseen.⁹⁷

Murteisella englanninkielellä kirjoitetut murretarinat eli ”dialect storyt” ovat joka tapauksessa osa Pohjois-Michiganin laajempaa monikulttuurista kansanperinnettä. Etenkin toisen sukupolven amerikansuomalaiset näyttäisivät harrastaneen tätä kirjoittamisen lajia muiden alueen ”uuden siirtolaisuuden” etnisten ryhmien tapaan.

On lähteiden puitteissa epäselvää, mistä tarkalleen ottaen Vachonin innostus tämän tyyppiseen kirjoittamiseen tuli. Tutkimuskirjallisuudessa erääksi vaikutteiden antajaksi⁹⁸ on arveltu Kuparisaaren alueella vaikuttanutta Heino A. ”Hap” Puotista, joka julkaisi 1960-luvulta alkaen useita kirjoja suomalaisittain murtuneella englanninkielellä. Jo kirjojen nimet kuten *Parnyard Pasepall*⁹⁹ kertovat tästä murteellisesta kirjoitusasusta, jossa puhuttu ja kirjallinen englanninkieli on jo tullut toisen amerikansuomalaisen sukupolven arkeen, mutta sitä esitetään murteellisessa muodossa aina kun halutaan puhua jotain hauskaa tai merkillepantavaa oman etnisen

⁹⁷ Loukinen 1983 kuvaa tätä prosessia ilmeikkäästi. Kustantaja näyttäisi kannustaneen kirjoittajaa nimenomaisesti käyttämään karkeita sanoja ja tarvittaessa murteellisia ilmaisuja.

⁹⁸ Andrews 1992, 73.

⁹⁹ Puotinen, 1970.

ryhmän vaiheista uusissa olosuhteissa. Tätä murteellista englanninkielen muotoa on kutsuttu myös finglishin myöhemmäksi amerikkalaistuneemmaksi muodoksi.¹⁰⁰

Pohjois-Michiganin runokokoelman tuotoksista Vachonin teksti *Finn From Ispeming* on juuri tätä lajityyppiä. Laulu kertoo suomalaisen maahanmuuttajamiehen koettelemuksista Ispemingin kaivoskaupungissa. 1900-luvun alkuun kuvitteellisesti sijoittuva tarina on luonteeltaan tragikoominen. Kertojan etnisyydestä ei jää epäselvyyksiä voimakkaan suomalaisen äänneasun ja puutteellisen kieliopin pohjalta edes runon ensimmäisessä säkeistössä. Jo kaupungin nimi ”Ispeming” on kirjoitettu murteellisesti, suomalaisille vaikeuksia tuottaneen sh-äänteen vuoksi:

” I’m a Finn from Ispeming
I vork here on ta mine.
I got a vife who spends her life
Yust keeping me in line
See’s cute an’ small, a Polak doll,
But boy, see soor can roar
“You big dumb Finn from Ispeming,
Go sovel ta iron ore”¹⁰¹

Tekstissä Vachon kuvailee ensimmäisen sukupolven toimintaa selkeästi ulkopuolisena. Maahanmuuttajasukupolven kieliongelmat tulevat paketoituksi murteellisen englannin kautta, parinmuodostuksen ongelmat rakentuivat osin samaa reittiä. Pääosin matkaan lähdettiin muuttoilmiön alkuvaiheissa Suomesta miesvoimin ja ”hellun” katsominen toisesta etnisestä ryhmästä saattoi joskus olla tuplasti haasteellinen projekti yhteisen kielen puuttuessa. Samalla tulee käsitellyksi etnisten suhteiden moniselitteisyys, kun suomalaisten inholistalle päätyneet ”airislaiset” eli irlantilaiset tulevat jälleen mukaan kuvaan ajankohdalle tyypillisesti:

“So by my side my plussing pride
Stood on our vedding day;
A dream in white, by candle light,
I heard her sveetly say,
“I luf you, Ike”, ten Iris Mike
He yelled in from ta toor,
“I’ll kill tat Finn from Ispeming

¹⁰⁰ Ks. esim. Kaunonen 2009, 18-19.

¹⁰¹ Tekstiin voi kokonaisuudessaan tutustua liitteessä 2. Ks. myös Gilbert & Finlan, 1965.

An' sovel his iron ore!"

Seitsemän säkeistön mitassa Finn From Ispeming ehtii ottaa kantaa myös maahanmuuttajasukupolvien kokemaan väheksyntään alueella. Varhaiset amerikansuomalaiset olivat osin vielä halveksittuja peräkylien asukkaita Kuparisaarella suomalaisperäisen siirtolaishistorian alussa. Heillä oli taakkanaan sekä "uuden siirtolaisuuden" että "suomalaisten ummikkojen" negatiivinen leima. Tällainen sosiaalinen stigmatisaatio ja siitä viestiminen näyttäisi siirtyneen myös Vachonin edustamalle toiselle sukupolvelle, sillä runon lopetus on hyvin moniselitteinen:

" I get a dream tat makes me scream
 An' svear an' svet an' pray;
 I dream I die an' vonder vy
 Saint Peter blocks my vay.
 "You got no soul, go shoveling coal,"
 He tells me at ta door,
 "You're yust a Finn from Ispeming
 Who shoveled ta iron ore!"

Suomalaisilla ei ole sielua eikä tulevaisuutta, eivätkä he koskaan tule nousemaan tästä alhotilastaan uudessa ympäristössä? He ovat ikuisesti stigmatisoituja alimman kastin kaivostyöläisiä tai "takametsien raakalaisia" muiden silmissä? Ehkä ei kuitenkaan aivan näin. Vachonin tapauksessakin elämäntyö amerikansuomalaisen paikallishistorian dokumentoijana ja ylläpitäjänä palkittiin vuonna 1988 Michiganin yliopiston perinnepalkinnolla.¹⁰² Pitkän historiansa aikana amerikansuomalaiset olivat nousseet alueensa arvostetuiksi jäseniksi, myös koko osavaltiota koskien.

Myös muu amerikansuomalainen historia elää ja voi alueella hyvin. Katujen ja asuinalueiden nimistö on vahvasti suomalaisperäistä¹⁰³ ja ensimmäisen sukupolven perustamat suomalaisperäiset instituutiot; Suomi College, eli nykyinen Finlandia University etunenässä, ovat edelleen voimissaan. Aluetta kutsutaan myös nimityksellä

¹⁰² Lockwood & McDowell 2004, 26.

¹⁰³ Hancockin keskustan kadut ja lähialueet saivat 1980-luvulla kaksikieliset nimikyltit (englanti ja suomi). Suomalaisuudesta osana kaupungin rakennettua etnistä identiteettiä, ks. Kurtti 2002, 104-111.

”Sauna Belt” ja sen paikallismurre ”yooper dialect” on sekin osin vahvasti suomalaisperäisten vaikuttimien läpitunkemaa.

Reilut sata vuotta muuttoliikkeen kiihkeimpien vuosien jälkeen onkin varmasti kohtuullista sanoa, että suomalaisuus tuli jäädäkseen Kuparisaarelle ja on myöhempine alueellisine muotoineen vahva ja arvostettu osa sen myöhempää alueellista perinnettä, kulttuuria ja historiaa. Historiaa, jota tulisi tutkia paikallisesta näkökulmasta; muuntuneena suomalaisuutena ja muuntuneena amerikkalaisuutena huolellisesti jatkossakin.

6. LOPUKSI: MUUTTUVA SUOMALAIKUUS, MUUTTUVA AMERIKKALAIKUUS

6.1 Maahanmuuttajakulttuurista etniseen amerikansuomalaisuuteen

Tutkimuksen perusteella näyttää selvältä, että Suomesta USA:han siirretty ja Toivolan kylän kaltaisilla turvasaarekkeilla ylläpidetty maahanmuuttajasukupolven suomalaisuus muuttui *etniseksi amerikansuomalaisuudeksi* jo varhaisessa siirtolaishistorian vaiheessa. Erityisen selvää tämä muutos oli, Vachonin tuotannon tarjoaman yksilötason esimerkin tavoin, ensimmäisen Yhdysvalloissa syntyneen sukupolven aikana. Englannin kielen opittuaan uusi amerikansuomalainen sukupolvi integroitui maahanmuuttajasukupolvea merkittävästi paremmin Yhdysvaltojen monikulttuuriseen ympäristöön. Muutostekijöinä tässä etnisyyteen ja etnisiin identiteetteihin vaikuttaneessa transformaatioprosessissa olivat suomalaisuus, jo vakiintunut eurooppalaisperäinen amerikkalaisuus sekä muiden etnisten alaryhmien ”uuteen maahan” mukanaan tuomat vaikuttimet.

Tältä osin kehitystarina muistuttaakin Mikko Toivosen Minnesotan Iron Range -alueen amerikansuomalaisen kulttuurin yhteydessä hahmottelevaa kolmiosaista kehitysmallia. Se mikä alkoi maahanmuuttajakulttuurina näyttäisi jatkuneen etnisenä amerikansuomalaisuutena ja myöhempänä alueellisena, runsaasti etnisiä vaikuttimia saaneena amerikkalaisuutena Kuparisaarellakin.

Tämän muutosprosessin hedelmiä on myös Jingo Viitala Vachonin kirjallinen ja musiikillinen tuotanto. Vachon käytti luovaa ilmaisua työvälineenään rakentaessa omaa etnistä identiteettiään. Laulujen, runojen ja historiallisten siirtolaistarinoiden avulla hän määritteli omaa etnistä minuuttaan muuttuvassa maailmassa. Keitä me olemme, mistä me tulemme? Mitä meidän pitäisi ajatella itsestämme; osana suomalaisuutta, ja toisaalta osana amerikkalaisuutta? Ja mitä tarinamme kertovat amerikkalaisuuden ja suomalaisuuden rakenneosista ja historiallisesta muutosluonteesta?

Oliko Vachon siis etniseltä identiteetiltään lopulta suomalainen, amerikkalainen vai amerikansuomalainen? Oma tulkintani kallistuu hybridisyydessään eniten kolmannen vaihtoehdon suuntaan.

Suomalaisuus merkitsi hänelle *symbolista suomalaisuutta* erotuksena Suomessa syntyneelle sukupolvelle ja sen ”vanhassa maassa” opitulle konkreettisemmalle käsitykselle suomalaisuudesta. Suomi maana ei ollut Vachonille enää kaipauksen tai paluumuuttoa ennakoivan nostalgian kohde, mutta kulttuurinen verenperintö ja suomen kieli toisaalta olivat hänelle jopa ylpeydenaiheita. Suomalaisena häntä ei siis suomensuomalaisessa mielessä voi enää pitää; käsityksissä suomalaisuudesta on jo ulkopuolisuuden ja jopa kuriositeetin makua.

Assimiloituneesti, ”puhtaasti” amerikkalaisena häntä ei toisaalta voinut pitää vahvan etnisen taustansa ja kaksikielisyytensä vuoksi. Vachon oppi koulussa uuden maan kielen ja historiaa sekä tätä kautta omaksui jopa joitain amerikkalaisen patriotismin piirteitä mutta silti hänen etninen taustansa poikkesi voimakkaasti angloamerikkalaisesta, WASP-tyylisestä ideaalitulkinnasta ”hyvästä amerikkalaisuudesta”, josta vieraat etniset piirteet oli siivottu pois. Varhaisen amerikkalaisuuden viktoriaanisten arvojen ja suomalaisvaikutteisen etnisen taustan yhteensovittaminen ei yksinkertaisesti olisi ollut mahdollista ilman merkittävää kulttuurista tai kielellistä ”unohtamista”. Sellaisesta ei yleensä kaksikielisen ja – kulttuurisen Vachonin tapauksessa ollut kyse.

Etnisyyksien ja kulttuurivaikuttimien (suomalaisuus, amerikkalaisuus, muut etniset ryhmät) sekoittumisen lopputuloksena lieneekin paras kutsua häntä ilman varauksia *amerikansuomalaiseksi*, jonka tarinassa on Toivosen mallin hengessä myös jo piirteitä myöhemmästä alueellisesta amerikkalaiskulttuurista Pohjois-Michiganissa.

Amerikansuomalainen ja alueellinen tulkinta vahvistuvat loogisesti Vachonille vuonna 1988 myönnetyn Michiganin perinnepalkinnon yhteydessä. Palkinnolla halutaan muistaa ihmisiä, jotka ovat antaneet näkyvän panoksensa paitsi Michiganin siirtolais- ja

etnisten kulttuurien vaalimiselle, mutta jotka ovat myös olleet voimakkaasti muokkaamassa alueidensa kulttuureja nykyiseen euroamerikkalaiseen suuntaan, kenties hieman Richard Alban vastaavan tulkinnan hengessä.

Etnisyyden ja etnisen identiteetin muutokseen vaikuttaneet vahvimmat tekijät varioivat aineiston perusteella kouluopetuksesta uuden kielen ja amerikkalaisen historian oppimiseen sekä kaksikielisyyden kautta lisääntyneisiin kohtaamisiin sekä yleisamerikkalaisen kulttuurin että muiden etnisten ryhmien kanssa. Myös ajanvietteen ja ajankohdan populaarikulttuurisilla virtauksilla näyttäisi selkeästi olleen merkitystä asiassa.

Kaksikielisyys toisaalta näyttäisi auttaneen häntä myös alkuperäisen suomalaisuuden säilyttämisessä. Eroa vanhempiin kuitenkin syntyy siitä, että aineiston perusteella Vachonin käsitykset suomalaisuudesta näyttäisivät sisältävän piirteitä sekä maahanmuuttajien eletystä suomalaisuudesta myöhemmille sukupolville tyypillisempään symboliseen suomalaisuuteen.

Toisaalta finglisiin kautta yhteys muokkautuneeseen amerikansuomalaisuuteen oli selviö. Tätä suomen kielen ja myöhemmin myös englannin kielen murtunutta muotoa ei olisi voinut samana ajankohtana Suomessa syntyä. Kuvaavaa on myös, että hän ilmoitti Suomen kiinnostaneen lopultakin enemmänkin verenperintönä kuin konkreettisesti maana. Yhtä aikaa itsensä sekä amerikkalaiseksi että suomalaiseksi tuntenut Vachon ei lopulta koskaan vierailut Suomessa. Myös kirjojen erottelut ”vanhan maan” ja ”amerikkalaisten” suomalaisten välillä tukevat tätä amerikansuomalaisuutta puolustavaa vaikutelmaa.

Kulttuurianalyttisemmin muutoksessa näyttäisi olleen kyse burkelaisesta hybridisaatiosta, jossa monietniset vaikuttimet muodostivat yhteentörmätessään uutta ”neokulttuuria” Fernando Ortizin hahmotteleman transkulturaatiomallin hengessä. Tämä transformaatioprosessi tuotti lopputulemana uutta neokulttuurista amerikansuomalaisuutta, jossa on voimakkaasti sekä emokulttuurin että uusien

alueellisten vaikuttimien jälkiä, mutta joka kuitenkin muodosti oman itsenäisen kulttuurinsa ja etnisyytensä erotuksena vaikutteita antaneisiin alkuperäisetnisyyksiin ja alkuperäiskulttuureihin.

Vachonin tarinan tapauksessa tärkeää onkin huomata, että suomalaisuuden ja amerikansuomalaisuuden välillä on yhteisistä taustahistorioista huolimatta lopulta selkeä ero etnisyyden ja etnisen identiteetin tasolla tarkasteltuna.

Suomalaiskulttuurit Suomessa ja Yhdysvalloissa muokkautuivat erilaisiksi jo sata vuotta sitten. Tämä näkyy selvästi niinä etnisen identiteetin manifestaatioina, joista Vachon tuotannossaan toistuvasti puhuu. 1920- ja 30-lukujen Suomi ei olisi voinut tuottaa ”suomenkielistä hillbillylaulajaa” eikä 1970-luku murteellisella englannilla nuoruuttaan muistelevaa kirjailijaa keskilämmen siirtolaiskulttuureista ja amerikkalaisesta yleiskulttuurista saaduilla vaikuttimilla.

Samoin mahdoton on tarinan metataso, jossa Vachonin etninen identiteetti rakentuu osin myös edeltävän sukupolven kokemuksille USA:n parjattuina ”uusina siirtolaisina”. ”Tomppelisuomalaisten” stigmatisoitu kategoria on vain ja ainoastaan Yhdysvaltojen suomalaisia koskettava ilmiö. Globalisaatio ja teollistuminen tuottivat Suomessa aivan toisenlaista historiallista narraatiota kuin ”hillbillysuomea” puhuneessa Toivolassa.

Vachonin tapaus opettaakin, että suomalaisuus ja amerikansuomalaisuus ovat saman etnisen ja kulttuurisen puun oksia, mutta niitä ei silti pidä verrata analogisesti toisiinsa. Polut ovat merkittäväällä tavalla eriytyneet toisistaan jo sata vuotta sitten yhteisistä taustahistorioista huolimatta.

6.2 Aiheita jatkotutkimukselle

”Jingo-projekti”, kuten sitä olen itse kutsunut, on ollut mieluisa ja paljon uutta tietoa tarjonnut opinnäytetehtävä. Kuluneen vuoden aikana ymmärrykseni varhaisen

amerikansuomalaisuuden luonteesta (etenkin vuosien 1880-1924 muuttoaalton ensimmäisen ja toisen sukupolven näköalat) on kasvanut melkoisesti. Samalla tutkimus on avannut potentiaalisia näköaloja myös jatkotutkimukselle toista ja myöhempiä amerikansuomalaisia sukupolvea koskien.

Alustavia tutkimuskysymyksiä on jo nyt helppo esittää. Mikä oli toisen sukupolven yleisempi tarina Kuparisaaren alueella; esimerkiksi vuosien 1924-1965 välisessä tilanteessa, jolloin USA sulki ovensa maahanmuuttajilta ja jolloin amerikansuomalainen etnisyys koki väistämättä muutoksia Suomessa vallinneeseen suomensuomalaisuuteen verrattuna? Miten suomalaispohjainen etnisyys ja identiteetti muuttuivat tänä aikana ja mitkä tahot tai vaikuttimet laajemmassa yhteisössä näitä muutoksia edistivät tai aikaansaativat?

Ja toisaalta, mitkä osat suomalaisuudesta jäivät elämään Kuparisaarella ja miten suomalaisuus näkyy alueen nykykulttuurissa ja mitkä tahot tätä symbolista suomalaisuutta alueella vielä 2010-luvulla ylläpitävät? Entä mikä oli ruraalin amerikansuomalaisuuden suhde urbaaniin amerikansuomalaisuuteen, miten esimerkiksi Kuparisaaren ja Detroitin alueen suomalaisperäiset etnisyydet muuttuivat ja vertautuivat toisiinsa samana aikana?

Amerikansuomalaisuuden etnisen muutostarinan kautta voisimme varmasti myös saada esille mielenkiintoista vertailutietoa Suomen 1990-luvulla alkanutta siirtolaisaaltoa koskien. Ovatko muutokset etnisyydessä yhteisiä, voidaanko historiallisen datan kautta ennustaa tulevaa? On oletettavaa, että ajassa ja paikassa on eroavaisuuksia mutta pohjimmiltaan ihmiset ovat samanlaisia, oli kyse sitten 1900-luvun alun Kuparisaaresta tai 2010-luvun Varissuosta Turussa. Ja jos eivät ole, voisiko vertaileva tieto jotenkin auttaa meitä ymmärtämään paremmin sekä nykyhetkeä että menneisyyttä?

Amerikansuomalaisuuteen liittyvä uusi historiallinen tutkimus saattaisi joka tapauksessa tavoitella jopa eräänlaista paradigman muutosta historian ja etnisyyden

tutkimusta yhdistävillä metodeilla ja näkökulmilla. Kuten Auvo Kostiainen ja Jon Saari ovat todenneet, siirtolaishistoriaa olisi joka tapauksessa uudelleenarvioitava ja siinä tehtävässä korostunut kiinnostus ensimmäisiin USA:ssa syntyneisiin sukupolviin voisi olla hyvä lähtökohta.

Tähän saakka historialliseen amerikansuomalaisuuteen liittyvä tutkimus on pääosin liittynyt vuosien 1880-1924 välisen ajan maahanmuuttajasukupolven tarinaan ja suomalaisuuden *säilymisen* kautta peilattuun sosiaalihistorialliseen analyysiin. Aihetta pitäisi kuitenkin rohkeasti tutkia myös *muuttuvan* suomalaisuuden ja *muuttuvan* amerikkalaisuuden näkökulmista. Miten amerikkalaisuus on muokkautunut alueellisten etnisten vaikuttimien puristuksessa? Mikä on esimerkiksi amerikansuomalaisuuden perintö USA:n pohjoisen keskilännen nykykulttuurissa? Multidimensionaalinen; dynaamista muutosta ja etnisyyksien välistä interaktiota korostava teoreettinen kehys voisi antaa tämän tapaiselle työlle mielekkään selkänöjan.

LÄHTEET**LYHENTEET:**

SIA: Siirtolaisuusinstituutin arkisto

ALKUPERÄISLÄHTEET:**Aikalaiskirjallisuus:**

Gilbert, Margaret & Finlan, William J: An Anthology of Verse about Michigan's U.P. Omakustanne, 1965. Tekijän hallussa.

Puotinen, Heino A. (Hap): *Parnyard Pasepall*. Omakustanne, 1970. Tekijän hallussa.

Vachon, Jingo Viitala: *Tall Timber Tales*. L'Anse Sentinel, L'Anse 1973.

Vachon, Jingo Viitala: *Sagas From Sisula*. L'Anse Sentinel, L'Anse 1975.

Vachon, Jingo Viitala: *Finnish Fibles*. L'Anse Sentinel, L'Anse 1979.

Haastattelut ja kenttänauhoitukset:

Vachon, Jingo Viitala: synt. 1918. Haastattelijana James P. Leary, Trimountain 1981. Sisältää runsaasti musiikkinäytteitä. SIA.

Vachon, Jingo Viitala: synt. 1918. Haastattelijana Ismo Söderling, Toivola 1987. Sisältää yksittäisiä musiikkinäytteitä. SIA .

Internet-lähteet:

Loukinen, Michael: *Tradition Bearers*. Dokumenttielokuva. 1983. Ladattu 28.10. 2014. Katsottavissa osoitteessa: <http://www.folkstreams.net/film,281>

Määttänen, Erkki: *Amerikan Finn Jenny*. Televisiodokumentti. 2008. Ladattu 28.10. 2014. Katsottavissa osoitteessa: <http://www.youtube.com/watch?v=1EtUx5HKG4w>

ARKISTOLÄHTEET:

Jingo Viitala Vachonin henkilökohtainen lehtileikekokoelma. Lahjoitettu Siirtolaisuusinstituutille. SIA 7/1988.

TIETOKANNAT:

Ancestry.com. Löytyy osoitteesta: www.ancestry.com. Ladattu 28.10. 2014.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS:

Alba, Richard D.: *Ethnic Identity: The Transformation of White America*. Yale University Press, New Haven and London 1990.

Alanen, Arnold R.: *Finns in Minnesota*. Minnesota Historical Society Press, St. Paul 2012.

Andrews, Clarence A.: *Michigan in Literature*. Wayne State University Press, Detroit 1992.

Bornar, John: *The Transplanted. A History of Immigrants in Urban America*. Indiana University Press, Bloomington 1987.

Burke, Peter: *Cultural Hybridity*. Polity Press, Cambridge 2009.

Daniels, Roger: *Coming To America. A History of Immigration and Ethnicity in American Life*. Second Edition. Perennial, New York 2002.

Daniels, Roger: *Guarding The Golden Door. American Immigration Policy and Immigrants since 1882*. Hill And Wang, New York 2004.

Dorson, Richard: *Bloodstoppers and Bearwalkers. Folk Traditions of Michigan's Upper Peninsula*. Third Edition with Added Tales. The University of Wisconsin Press, Madison 2008.

Hall, Stuart: *Identiteetti*. Vastapaino, Tampere 1999.

Holmio, Armas: *Michiganin suomalaisten historia*. Michiganin suomalaisten historia-seura, Hancock 1967.

Kaunonen, Gary & Goings, Aaron: *Community in Conflict. A Working-class History of the 1913-14 Michigan Copper Strike and the Italian Hall Tragedy*. Michigan State University Press, East Lansing 2013.

Kaunonen, Gary: *Finns in Michigan*. Michigan State University Press, East Lansing 2009.

- Kero, Reino: *Suomalaisina Pohjois-Amerikassa*. Siirtolaisuusinstituutti, Turku 1997.
- Kero, Reino: *Suureen länteen. Siirtolaisuus Suomesta Pohjois-Amerikkaan*. Siirtolaisuusinstituutti, Turku 1996.
- Kivisto, Peter: *Second Generation Finns and the Public Schools: A Community Study, 1930-40*. Anderson et al.: *Scandinavian Immigrants and Education in North America*. Swedish-American Historical Society, Chicago 1995.
- Kostiainen Auvo: *Finnish Identity in America*. Kirjapaino Grafia, Turku 1990.
- Kostiainen Auvo: *Interest in the History of Finnish Americans*. Kostiainen, Auvo (ed.): *Finns in America. A History of Settlement, Dissent, and Integration*. Michigan State University Press, East Lansing 2014.
- Kurtti, Jim: *Finnish Culture: Utilizing Ethnic Identity in Strategic Development*.
- Koivukangas, Olavi: *Entering Multiculturalism: Finnish Experience Abroad*. Institute of Migration, Turku 2002.
- Leary, James P.: *Polkabilly. How The Goose Island Ramblers Redefined American Folk Music*. Oxford University Press, New York 2010 (2010a).
- Leary, James P.: *Reading the "Newspaper Dress". An Exposé of Art Moilanen's Musical Traditions*. Dewhurst, Kurt C. & Lockwood, Yvonne: *Michigan Folklife Reader*. Michigan State University, East Lansing 1987.
- Leary, James P.: *So Ole Says to Lena. Folk Humour of The Upper Midwest*. Second Edition. The University of Wisconsin Press, Madison 2010 (2010b).
- Leary, James, P.: *The Discovery of Finnish American Folk Music*. Scandinavian Studies, 73.3. Fall 2001.
- Lehto, Steve: *Death's Door. The Truth Behind Michigan's Largest Mass Murder*. Momentum Books, Troy 2006.
- Lockwood, Yvonne & MacDowell, Marsha: *Honoring Traditions. Michigan Heritage Awards 1985-2004*. Michigan State University Museum, East Lansing 2004.
- Loukinen, Michael: *Cultural Tracks. Finnish Americans in the Upper Peninsula*.
- Magnaghi, Russell M. & Marsden, Michael T.: *A Sence of Place: Michigan's Upper Peninsula. Essays in Honor of William and Margery Vandament*. Northern Michigan University, Marquette 1997.

- Magnaghi, Russel M.: *Foodways of the Upper Peninsula*. Magnaghi, Russell M. & Marsden, Michael T.: *A Sence of Place: Michigan's Upper Peninsula. Essays in Honor of William and Margery Vandament*. Northern Michigan University, Marquette 1997 (1997a).
- Magnaghi, Russel M.: *The Cornish Pasty: Its History and Lore*. Magnaghi, Russell M. & Marsden, Michael T.: *A Sence of Place: Michigan's Upper Peninsula. Essays in Honor of William and Margery Vandament*. Northern Michigan University, Marquette 1997 (1997b).
- McDonald, Jason: *American Ethnic History. Themes and Perspectives*. Rutgers University Press, New Brunswick 2007.
- Mirel, Jeffrey E.: *Patriotic Pluralism. Americanization Education and European Immigrants*. Harvard University Press. Cambridge and London 2010.
- Ortiz, Fernando: *Cuban Counterpoint. Tobacco and Sugar*. Duke University Press, Durham and London 1995.
- Pentikäinen, Juha: *Amerikansuomalaisten kulttuuri-identiteetti ja maailmankuva tutkimuskohteina*. Siirtolaisuus-Migration 1/1982. Siirtolaisuusinstituutti, Turku 1982.
- Plummer, Ken: *Documents of Life 2: An Invitation To A Critical Humanism*. SAGE Publications Ltd., London 2001.
- Pratt, Mary Louise: *Arts of the Contact Zone*. Profession, pp. 31-40. 1991.
- Pratt, Mary Louise: *Imperial Eyes. Travel Writing and Transculturation*. Second Edition. Routledge, London and New York 2008.
- Saari, Jon: *Updating and Rethinking the Finnish American Story*. Kostianen, Auvo (ed.): *Finns In America. A History of Settlement, Dissent, and Integration*. Michigan State University Press, East Lansing 2014.
- Seppälä, Mikko-Olavi: *Hauska poika. Kuplettilaulaja J. Alfred Tanner*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Juva 2009.
- Turner, Arthur W.: *Strangers and Sojourners. A History of Michigan's Keweenaw Peninsula*. Wayne State University Press, Detroit 1994.
- Toivonen, Mikko: *Preservation Through Change: Restructuring the Finnish American Ethnic Identity*. Kaplan et al: *Migration, Preservation and Change*. The Renvall Institute for Area and Cultural Studies, Helsinki 1999.

Virtanen, Keijo: *Finnish Identity in Immigrant Culture*. Kostianen, Auvo (ed.): *Finns In America. A History of Settlement, Dissent, and Integration*. Michigan State University Press, East Lansing 2014.

Virtaranta, Pentti: *Amerikansuomen sanakirja. A Dictionary of American Finnish*. Siirtolaisuusinstituutti, Turku 1992.

Ziegler-McPherson, Christina A.: *Americanization in the States*. University Press of Florida, Gainesville 2009.

LIITE 1

Finn From Ispeming

by Jingo Viitala Vachon

I'm a Finn from Ispeming

I vork here on ta mine.

I got a vife who spends her life

Yust keeping me in line

See's cute an' small, a Polak doll,

But boy, see soor can roar

"You big dumb Finn from Ispeming,

Go sovel ta iron ore"

Full of yoy, a country boy.

I came across ta sea

To find ta gold I vas told

Vas waiting here for me.

But ven I came I foun no fame

Upon tis golden sore,

All I found down in t ground

Vas yust ta iron ore

I met a girl, her name vas Pearl,

Her last name I von't tell.

I never trite to say it right,

it takes too long to spell.

A man tat looked at her vas hooked

For good an' evermore

I still don't see vy see picked me

To sovel ta iron ore.

So by my side my plussing pride

Stood on our vedding day;

A dream in white, by candle light,

I heard her sweetly say,

"I luf you, Ike", ten Iris Mike

He yelled in from ta toor,

"I'll kill tat Finn from Ispeming

An' sovel his iron ore"!

Oh, how I vis to farm an' fis

Ta vaters deep an' blue

An' own my house an' vun two cows

An' ten a boat or two.

But seems to me I'll always be

A miner evermore,

yust a Finn from Ispeming

Who sovels ta iron ore.

So tat's ta vay now day by dayt

My life is rolling on

I'm home at night to luf an' fight

Ten back to work at dawn

An' kids I got a nice big lot

First vun – two – tree- ten four,

An' now tere's ten, I'll tell you men,

I sovel ta iron ore!

I get a dream tat makes me scream

An' svear an' svet an' pray;

I dream I die an' vonder vy

Saint Peter blocks my vay.

"You got no soul, go shoveling coal,"

He tells me at ta door,

"You're yust a Finn from Ispeming

Who shoveled ta iron ore!"